

**ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΤΕΥΧΟΣ Γ΄**

ΤΟΜΟΣ Θ΄

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Συγγραφή: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Νίκος Γρηγοριάδης, Ανθούλα
Δανιήλ, Ιωάννα Ζερβού, Ελένη
Λόππα, Διονύσης Τάνης**

**Συντονισμός πρώτης γραφής:
Δημήτρης Τομπαΐδης**

**Πρώτη αναθεώρηση: Χρίστος Λ.
Τσολάκης, Κυριακή Αδαλόγλου,
Άβρα Αυδή, Νίκος Γρηγοριάδης,
Ανθούλα Δανιήλ, Ιωάννα Ζερβού,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης,
Βαγγέλης Ιντζίδης**

**ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΕΥΧΟΣ Γ**

ΤΟΜΟΣ Θ΄

Συγγραφική Ομάδα Δεύτερης **Αναθεώρησης**

ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Καθηγητής του Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ

Φιλόλογος, Καθηγήτρια

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΝΙΚΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Φιλόλογος, π. Σχολικός Σύμβουλος

ΑΝΘΟΥΛΑ ΔΑΝΙΗΛ

Φιλόλογος, Καθηγήτρια

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΙΩΑΝΝΑ ΖΕΡΒΟΥ

Φιλόλογος, Καθηγήτρια

Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Φιλόλογος, π. Σχολικός Σύμβουλος

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΙΝΤΖΙΔΗΣ

Φιλόλογος

Υπεύθυνος για το Παιδαγωγικό

Ινστιτούτο

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΜΗΤΣΗΣ

Αντιπρόεδρος και Πρόεδρος του

Τμήματος Β/θμιας του Π. Ι.

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ

ΕΙΡΗΝΗ ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία Επιμέλεια

Ειρήνη Χατζή

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας του
Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Άννα Σπανάκη
Χρυσή Μπομπαρίδου
(επιμέλεια)

ΤΟΜΟΣ Θ΄

Διάρθρωση και συγγραφή της εργασίας

Αφού συγκεντρώσουμε και ελέγξουμε το υλικό μας, σχεδιάζουμε ένα λεπτομερειακό διάγραμμα (αρχιτεκτονικό σχέδιο) της εργασίας. Το ονομάζουμε λεπτομερειακό, για να το ξεχωρίσουμε από το βασικό διάγραμμα, το κατευθυντήριο, που το καταρτίζουμε από την πρώτη στιγμή που αρχίζουμε την εργασία μας και πάνω στο οποίο καταγράφονται οι βασικές θέσεις ή τα ερωτήματα του θέματος που ερευνούμε. Έτσι η εργασία μας κατευθύνεται και προσανατολίζεται και η διερεύνηση των πηγών γίνεται πιο αποτελεσματική. Το πρώτο, λοιπόν, βασικό διάγραμμα μας οδηγεί στο λεπτομερειακό, κι εκείνο πάλι ενδέχεται να μας οδηγήσει σ' ένα άλλο και σ' ένα άλλο, ανάλογα πάντα με το

υλικό που συγκεντρώνεται κάθε φορά, ώσπου υλικό και διάγραμμα να πάρουν την οριστική τους μορφή.

Άσκηση:

► Μελετήστε και σχολιάστε το κείμενο που ακολουθεί:

"Με τη λέξη διάρθρωση εννοούμε την αρχιτεκτονική παρουσίαση της εργασίας. Εννοούμε ακριβώς τη θεμελιακή, τη σταδιακή επεξεργασία και, τελευταία, την κατάληξη σε συμπεράσματα είτε από τον ίδιο το συγγραφέα - ερευνητή είτε από τον αναγνώστη, αφού βέβαια ο ίδιος ο συγγραφέας τού δώσει τη δυνατότητα να προβεί στη συναγωγή συμπερασμάτων. Ο συγγραφέας πρέπει να σκεφτεί πολύ νωρίς, ποια θα είναι η διάρθρωση της εργασίας του, χωρίς βέβαια να είναι και το πρώτο του μέλημα. Όπως ο τίτλος και ο υπότιτλος, έτσι

και η διάρθρωση της εργασίας βγαίνει και προχωρεί παράλληλα με την πρόοδο των εργασιών της έρευνας και αλλάζει μορφή διαδοχικά. Το υλικό που μαζεύτηκε πια και βρίσκεται τοποθετημένο άτακτα στους διάφορους φακέλους και υποφακέλους, σε δελτία και σε σημειώσεις, πρέπει να ταξινομηθεί κατά διάφορες κατηγορίες σ' ένα ενιαίο σύνολο. Δηλαδή να χωριστεί σε μέρη, σ' ένα γενικό και σ' ένα ειδικό, σε διάφορα τμήματα και κεφάλαια, και ακόμη και σε υποδιαίρέσεις. Στο τέλος μπαίνουν τα συμπεράσματα, που δεν είναι βέβαια και απαραίτητα, επειδή ο αναγνώστης μπορεί και μόνος του να φτάσει σ' αυτά με την κατάλληλη βοήθεια του συγγραφέα".

(Αχ. Ανθεμίδης, *Jus Promovendi*,*
Θεσσαλονίκη 1978², σ. 60)

Μετά τη συγκέντρωση, την ταξινόμηση και τη διάρθρωση του υλικού μας μπορούμε να προχωρήσουμε στην επεξεργασία του και τη συγγραφή της εργασίας μας. Βρισκόμαστε, όπως καταλαβαίνετε, στην τελευταία φάση της δουλειάς μας. Γι' αυτό και θα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί: ένας αδέξιος χειρισμός μας μπορεί να καταστρέψει ό,τι δημιουργήσαμε σε όλη αυτή την επίπονη πορεία της εργασίας μας.

Άσκηση:

► Αναζητήστε στο κείμενο που ακολουθεί τις αρετές ενός καλού συγγραφέα-ερευνητή:

"Στην επεξεργασία του κειμένου θα φανεί η τέχνη και η ικανότητα του ε-

*** Promoveo: προωθώ, προάγω**

ρευνητή να υποτάξει το υλικό του, να το εξετάσει από κάθε πλευρά με διάφορους συλλογισμούς, επιχειρήματα και ερωταποκρίσεις.

Οι σκέψεις πρέπει να διατυπώνονται ύστερα από βάσανο σε μια λογική σειρά και να δίνουν στον αναγνώστη τα κλειδιά για την κατανόηση του προβλήματος [...]

Οι αρετές που πρέπει να διέπουν τα διανοήματα του συγγραφέα - ερευνητή είναι η αλληλουχία του κειμένου, η ομοιομέρεια, η έντιμη και λεπτή στάση του απέναντι στους άλλους, η προσπάθεια να καθορίζει με σαφήνεια τις έννοιες. Και πάνω απ' όλα αρετή ενός έργου είναι η προσήλωση στο καθήκον να βρίσκει και να παρουσιάζει την αλήθεια.

Αντίθετα, η συγγραφή με αλαζονεία, η χρησιμοποίηση ανοίκειων φράσεων, η προχειρότητα και η επι-

πολαιότητα [...], η νόθη παρουσίαση ξένων ιδεών για δικές του, ακόμη η διαστροφή των απόψεων τρίτων [...], η εριστική διάθεσή του, η χρησιμοποίηση λέξεων που δεν είναι δόκιμες, σοφισμάτων κ.ά., θα οδηγήσουν χωρίς άλλο το συγγραφέα σε απογοητεύσεις, διότι ο αναγνώστης δε θα του συγχωρήσει ποτέ την προσπάθεια να τον ξεγελάσει και ν' αλλοιώσει απόψεις και σκέψεις άλλων [...]

Τι πρέπει λοιπόν να γίνει; Η απάντηση είναι απλή. Σιγά σιγά και με περίσκεψη θα διατυπωθούν οι συλλογισμοί για κάθε ερώτημα. Συχνά αποδείχνεται ότι ο συγγραφέας δεν ακολουθεί το "μίτο της Αριάδνης", αλλά το δρόμο της πλάνης. Τότε πρέπει να επανεξεταστεί το υλικό που δε χρησιμοποιήθηκε ακόμη. Πρέπει να επιμείνει στο πνεύμα της αδιάκοπης

συνέχισης και εξέτασης των προβλημάτων.

Ακόμη θα προστρέξει ο συγγραφέας σε εμπειρότερους συγγραφείς ή στους καθηγητές του, για να ζητήσει συμβουλές για την εργασία του.

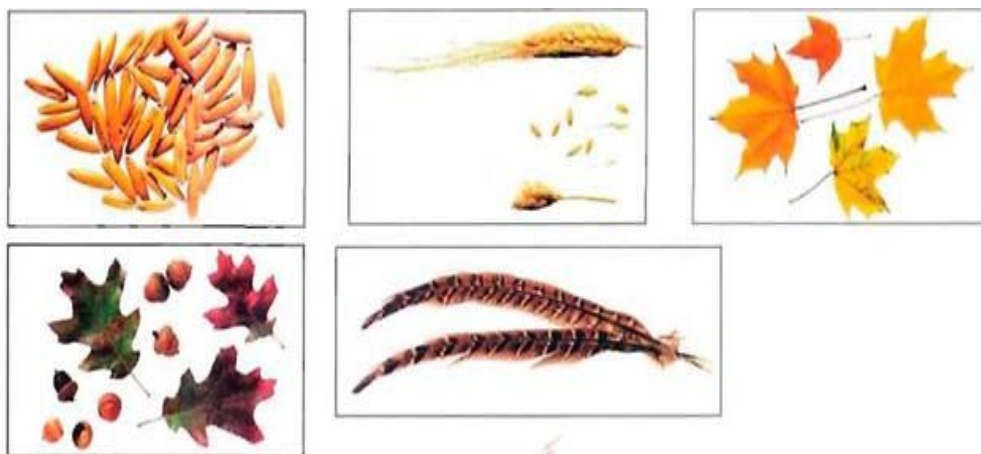
Ο ερευνητής πρέπει να είναι αυστηρός με τον εαυτό του [...] Συνήθως δεν πετούμε εύκολα τον κόπο, χωρίς να δοκιμάσουμε αίσθημα οδύνης [...]

Όταν αρχίζει η συγγραφή, εάν γράφει χειρόγραφο κείμενο, είναι καλό να χωρίσει τη σελίδα σε δύο μέρη, έτσι ώστε να δοθεί η ευκαιρία για σημειώσεις στο περιθώριο κάθε στιγμή. Καλύτερο θα ήταν ακόμη ν' ασχολείται στην αρχή ο συγγραφέας με βραχυλογίες και σκαριφήματα και όχι αμέσως με δόκιμο λόγο. Όταν, όμως, διασταυρωθούν οι σκέψεις του, ύστερα από έλεγχο, τότε πια είναι απαραίτητη η σταθερή διατύπωση του κειμένου".

(Αχ. Ανθεμίδης, ό.π., σελ. 65-67)

Η εργασία μας ωστόσο δεν είναι ακόμη έτοιμη. Για να αποκτήσει την

τελική μορφή της, θα πρέπει, παράλληλα με όσα εκθέσαμε (συγκέντρωση του υλικού, ταξινόμηση, εκτίμηση, καταγραφή κτλ.), να της δώσουμε τίτλο, να ετοιμάσουμε περίληψη του περιεχομένου της, να παραθέσουμε κατάλογο των πηγών της. Για όλα αυτά όμως, καθώς και για τα άλλα στοιχεία (παραπομπές, πίνακες, γραφικές παραστάσεις κτλ.) που ολοκληρώνουν μια εργασία, αν και δεν είναι πάντοτε όλα αναγκαία, θα κάνουμε λόγο πιο κάτω.

Τίτλος

► Με βάση το κείμενο που ακολουθεί προσδιορίστε και συζητήστε τα γνωρίσματα ενός λειτουργικού τίτλου είτε αυτός αναφέρεται σε μια

επιστημονική εργασία είτε αφορά οποιοδήποτε άλλο είδος γραπτού κειμένου.

"Ο τίτλος αποτελεί το πρώτο μέσο που έχει στη διάθεσή του ο συγγραφέας, για να οδηγήσει το κορεσμένο μάτι του αναγνώστη στο δικό του άρθρο. Από την άποψη αυτή, θα έλεγε κανείς ότι ο τίτλος παίζει ρόλο τόσο σημαντικό όσο και η ονομασία ενός εμπορικού προϊόντος ή το μοτίβο μιας διαφημιστικής εκστρατείας...

Η σημασία του τίτλου γίνεται ακόμη μεγαλύτερη σήμερα που διαδίδεται όλο και περισσότερο η μηχανογραφική ταξινόμηση των δημοσιευμάτων. Η ταξινόμηση αυτή βασίζεται σε λέξεις-κλειδιά του τίτλου. Π.χ. αν ένα άρθρο τιτλοφορείται: "Πρόσμιξη σεληνιακού εδάφους σε θρεπτικά διαλύματα για την ταχύτερη ανάπτυξη αζωτοβακτηρίων", η μη-

χανογραφική ταξινόμησή του θα γίνει πιθανότατα με βάση τις λέξεις σεληνιακό έδαφος, θρεπτικά διαλύματα, αζωτοβακτήρια. Άρα ο συγγραφέας πρέπει κατά τη σύνταξη του τίτλου να περιλαμβάνει τις κατάλληλες λέξεις-κλειδιά, που να δείχνουν καθαρά το περιεχόμενο του άρθρου. Μερικά περιοδικά επιτρέπουν την παράθεση συμπληρωματικών λέξεων-κλειδιών κάτω από την περίληψη, όταν οι σημαντικές αυτές λέξεις συμβαίνει να μην περιλαμβάνονται στον τίτλο".

(Π. Α. Γεράκης, Α. Γ. Σφήκας, Το
ερευνητικό δημοσίευμα,
Θεσσαλονίκη, 1973, σ. 4)

Άσκηση:

► Από ένα επιστημονικό περιοδικό συζητήστε και σχολιάστε τους τίτλους των εργασιών, κυρίως κατά πόσον είναι ελκυστικοί ή τυπικοί.

Περίληψη

Καλό είναι μια εργασία που έχει κάποια έκταση να συνοδεύεται και από την περίληψή της. Η περίληψη, συνηθίζουν να λένε, είναι η μικρογραφία της εργασίας. Σ' αυτήν ο αναγνώστης θα ανατρέξει μετά τον τίτλο, για να διαπιστώσει χωρίς χρονοτριβή το σκοπό, το περιεχόμενο, τα αποτελέσματα / συμπεράσματα της εργασίας ή κατά πόσο αυτή ανταποκρίνεται στα ενδιαφέροντά του. Γι' αυτό θα πρέπει να είναι σύντομη, περιεκτική, πληροφοριακή. Την περίληψη τη βρίσκουμε άλλοτε στην αρχή μιας εργασίας,

μετά τον τίτλο, και άλλοτε στο τέλος. Παράλληλα η περίληψη είναι μια ευκαιρία για επανέλεγχο της ερευνητικής εργασίας.

Άσκηση:

▶ α) Συζητήστε τις αρετές μιας περιλήψης, β) Συντάξτε μια περίληψη της εργασίας "Ο πνευματικός άνθρωπος: απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του" (βλ. και τη σχετική ενότητα για την περίληψη στο βιβλίο "Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο" τ. Β'). Τον αριθμό των λέξεων θα τον προσδιορίσετε εσείς, έχοντας υπόψη ότι μια περίληψη δεν πρέπει να έχει τίποτε περιττό, όπως δεν πρέπει να παρλείπει τίποτε αναγκαίο, για να είναι αποτελεσματική και να ανταποκρίνεται στον επικοινωνιακό της ρόλο.

Παραπομπές και (υπο)σημειώσεις

Συνηθισμένες είναι σε μια εργασία και οι παραπομπές, καθώς και οι (υπο)σημειώσεις. Από αυτές οι πρώτες, οι παραπομπές, αποδίδουν απόψεις τρίτων, αν και κάποτε αποδίδουν και απόψεις του ίδιου του συγγραφέα, ενώ οι (υπο)σημειώσεις αποδίδουν απόψεις συνήθως του ίδιου του συγγραφέα. (Υπο)σημειώσεις πάντως και παραπομπές μπορούν να μπειν: α) στο τέλος της σελίδας (υποσέλιδες), β) στο τέλος κάθε κεφαλαίου, γ) στο τέλος της εργασίας. Όχι όμως μεικτά. Δεν επιτρέπεται δηλαδή στην ίδια εργασία άλλες από τις παραπομπές και από τις (υπο)σημειώσεις να μπαίνουν στο τέλος της σελίδας, άλλες στο τέλος ενός κεφαλαίου και άλλες στο τέλος της εργασίας.

Τα στοιχεία πάλι της παραπομπής πρέπει να καταγράφονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να παραπλέμψουν τον αναγνώστη στην πηγή, με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια και συντομία.

Παραδείγματα:

α) Όταν η παραπομπή γίνεται σε εργασία που δημοσιεύεται σε περιοδικό, τα στοιχεία παρατίθενται συνήθως με την ακόλουθη σειρά:

- το όνομα, το πατρώνυμο, το επώνυμο του συγγραφέα (κόμμα)·**
- ο τίτλος της εργασίας, όπως ακριβώς είναι στο περιοδικό (κόμμα)·**
- τα στοιχεία της έκδοσης, δηλαδή ο τίτλος του περιοδικού, όπου δημοσιεύεται η εργασία, ο αριθμός του τόμου, ο χρόνος της έκδοσης·**
- η σελίδα ή οι σελίδες.**

Παράδειγμα:

● Κ. Θ. Δημαράς, "Δύο ακόμη αθησαύριστα απόγραφα του Ρωσσογυλογάλλου", Ο Ερανιστής 3 (1965), σ. 1-11.

β) Όταν η πηγή είναι βιβλίο, η παράθεση των στοιχείων συνηθίζεται έτσι:

- το όνομα, το πατρώνυμο και το επώνυμο του συγγραφέα (κόμμα)·
- ο τίτλος του βιβλίου. (Τον υπότιτλο, αν υπάρχει, τον παραθέτουμε μετά από τελεία)·
- τα στοιχεία της έκδοσης μέσα σε παρένθεση συνήθως·
- η σελίδα ή οι σελίδες.

Παράδειγμα:

● Γ. Μ. Αποστολάκης, "Το Κλέφτικο τραγούδι. Το πνεύμα και η τέχνη

του". (Αθήνα, εκδ. Εστίας, 1950), σ. 108.

● Πολλοί συγγραφείς ωστόσο συνηθίζουν να ενσωματώνουν τις παραπομπές στο κείμενο της εργασίας τους, θέτοντας σε παρένθεση το όνομα του συγγραφέα, τη χρονολογία της έκδοσης του μνημονευόμενου έργου και τον αριθμό της σελίδας, όταν η παραπομπή γίνεται σε συγκεκριμένη σελίδα.

Παράδειγμα:

● "Λόγιες είναι (οι λέξεις) όσες μπήκαν τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια παράλληλα με τις εκπολιτιστικές προσπάθειες των λογίων, για να εκφράσουν όλες τις έννοιες της παιδείας, των επιστημών, τεχνών, ολόκληρου του ανώτερου πολιτισμού, που έλειπαν ως τότε"

(Τριανταφυλλίδης, 1941, σ. 99). "Διακρίνονται σε αρχαίες και νεόπλαστες, σε ξένα δάνεια και σε hybrides" (πβ. Dauzat 1912, σ. 113-114)*.

Βιβλιογραφία

Ο τελευταίος αυτός τρόπος παρουσίασης της παραπομπής ανταποκρίνεται σε ανάλογο τρόπο ανάγνωσης της βιβλιογραφίας. Οι πιο πάνω π.χ. παραπομπές:

- (Τριανταφυλλίδης, 1941, σ. 99)
 - (Dauzat, 1912, σ. 113-114)
- αντιστοιχούν στις ακόλουθες βιβλιογραφικές καταχωρίσεις στο τέλος της εργασίας ή του βιβλίου:
- Τριανταφυλλίδης, Μ., 1941. Νεοελληνική Γραμματική. Εν Αθήναις.

* (Μ. Σετάτος. Τα ετυμολογικά σημασιολογικά ζεύγη λόγιων και δημοτικών λέξεων της Κοινής Νεοελληνικής, Θεσσαλονίκη, 1969, σ. 9)

- **Dauzat, A., 1912. La Philosophie du langage. Paris.**

Αυτό σημαίνει ότι στο βιβλιογραφικό κατάλογο (βιβλιογραφία), που καταχωρίζεται αλφαβητικά στο τέλος της εργασίας, τα στοιχεία της κάθε παραπομπής παρατίθενται έτσι:**

- **Επώνυμο συγγραφέα (κόμμα)**
- **αρχικά μικρών ονομάτων (κόμμα)**
- **τίτλος έργου (τελεία)**

**** Ο τύπος της βιβλιογραφικής αναφοράς που προτείνεται είναι ενδεικτικός. Μερικοί συγγραφείς ακολουθούν το δικό τους τρόπο στην καταχώριση της βιβλιογραφίας. Μερικά επιστημονικά περιοδικά απαιτούν, επίσης, έναν συγκεκριμένο τρόπο καταγραφής της.**

- έτος έκδοσης (τελεία)
- αριθμός έκδοσης, εφόσον δεν είναι η πρώτη έκδοση (τελεία)
- εκδοτικός οίκος (κόμμα)
- τόπος έκδοσης (κόμμα)
- αριθμός σελίδων.

Παράδειγμα:

- **Ανδριώτης, Ν.Π., 1992³. Ετυμολογικό λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη (σελ. 436).**
- **Bally, Dh., 1926. Le langage et la vie. Paris.**
- **Βλαστός, Π., 1931. Συνώνυμα και συγγενικά. Αθήνα.**
- **Σεφέρης, Γ., 1962. Δοκιμές. Εκδ. Φέξη, Αθήνα (σελ. 454).**

Όπως ήδη σημειώσαμε, η βιβλιογραφία * καταχωρίζεται συνήθως στο τέλος της εργασίας και μπορεί να περιλαμβάνει τα συγκεκριμένα βιβλία που χρησιμοποιήσαμε στην εργασία ή ορισμένα βασικά βιβλία που αναφέρονται στο θέμα. Πρέπει πάντως να αποφεύγουμε την παράθεση / συσσώρευση στο χώρο της βιβλιογραφίας πηγών τις οποίες δε χρησιμοποιήσαμε.**

Άσκηση:

► Σχολιάστε τις παραπομπές και τη βιβλιογραφία της εργασίας "Ο πνευματικός άνθρωπος". Αναζητή-

***** Σημείωση. Περισσότερες πληροφορίες σχετικές με τη βιβλιογραφία και την καταχώρισή της μπορείτε να βρείτε στο σχετικό κεφάλαιο που ακολουθεί.**

στε ακόμη εργασίες με κάθε είδους παραπομπές και σχολιάστε κατά πόσο εφαρμόζονται σ' αυτές όσα έχετε μάθει σχετικά με τον τρόπο κα-
ταχώρισης μιας παραπομπής.

Χρήσιμη πληροφορία. Στις παραπομπές συχνά γίνεται χρήση κάποιων λέξεων και κάποιων συντομογραφιών. Οι πιο συνηθισμένες από αυτές είναι οι ακόλουθες:

α) Στο ίδιο.

Η συντομογραφία αυτή χρησιμοποιείται, όταν παραπέμπουμε σε πηγή (βιβλίο, χωρίο) στην οποία παραπέψαμε πιο πάνω. Έτσι αποφεύγουμε την επανάληψη όλων των στοιχείων της παραπομπής.

Π.χ.:

- Κ.Θ. Δημαράς, Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, Αθήνα 1975, σ. 62.

- στο ίδιο, σ. 75 (Αυτό σημαίνει ότι η παραπομπή γίνεται ακόμη στο Δημαρά, αλλά στη σελίδα 75).

β) ό.π. (=όπως παραπάνω).

Χρησιμοποιείται κι αυτή, η συντομογραφία, όταν παραπέμπουμε διαρκώς στην ίδια πηγή. π.χ.:

- Γ. Αποστολάκης, Το κλέφτικο τραγούδι, Αθήνα 1950, σ. 5.
- Γ. Αποστολάκης, ό.π., σ. 190.

γ) χ.χ. (=χωρίς χρονολογία).

π.χ. "Ομήρου Οδύσσεια μετά σχολίων υπό Κ. F. Ameis και ερμηνείας υπό Α. Ξ. Καραπαναγιώτου, Εκδόσεις Δημ. Ν. Παπαδήμα, Αθήνα, χ.χ."

Πίνακες και σχεδιαγράμματα

Μπορούν ακόμη οι εργασίες να περιέχουν πίνακες, σχεδιαγράμματα, χάρτες, γραφικές παραστάσεις

και άλλο εικονογραφικό υλικό, με το οποίο οι συγγραφείς - ερευνητές προσπαθούν να καταστήσουν πιο κατανοητά και πιο πειστικά τα δεδομένα της έρευνάς τους. Μερικά από αυτά ακολουθούν πιο κάτω.
Άσκηση / δραστηριότητα στην τάξη:

► Μελετήστε και συγκρίνετε τον πίνακα II (κατανομή 300 μαθητών κατά βαθμίδα κοινωνικής τάξης) με τις αντίστοιχες γραφικές παραστάσεις (ακιδωτό διάγραμμα και κυκλικό τομέα) ως προς τα μέσα που χρησιμοποιούν και ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Μπορείτε λ.χ. να πείτε ποιο από τα τρία στοιχεία (ο πίνακας, το ακιδωτό διάγραμμα, ο κυκλικός τομέας) είναι περισσότερο εκφραστικό / ελκυστικό / ευκολονόητο / σύντομο / αποτελεσματικό;

ΠΙΝΑΚΑΣ II

ΚΑΤΑΝΟΜΗ 300 ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΤΑ ΒΑΘΜΙΔΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

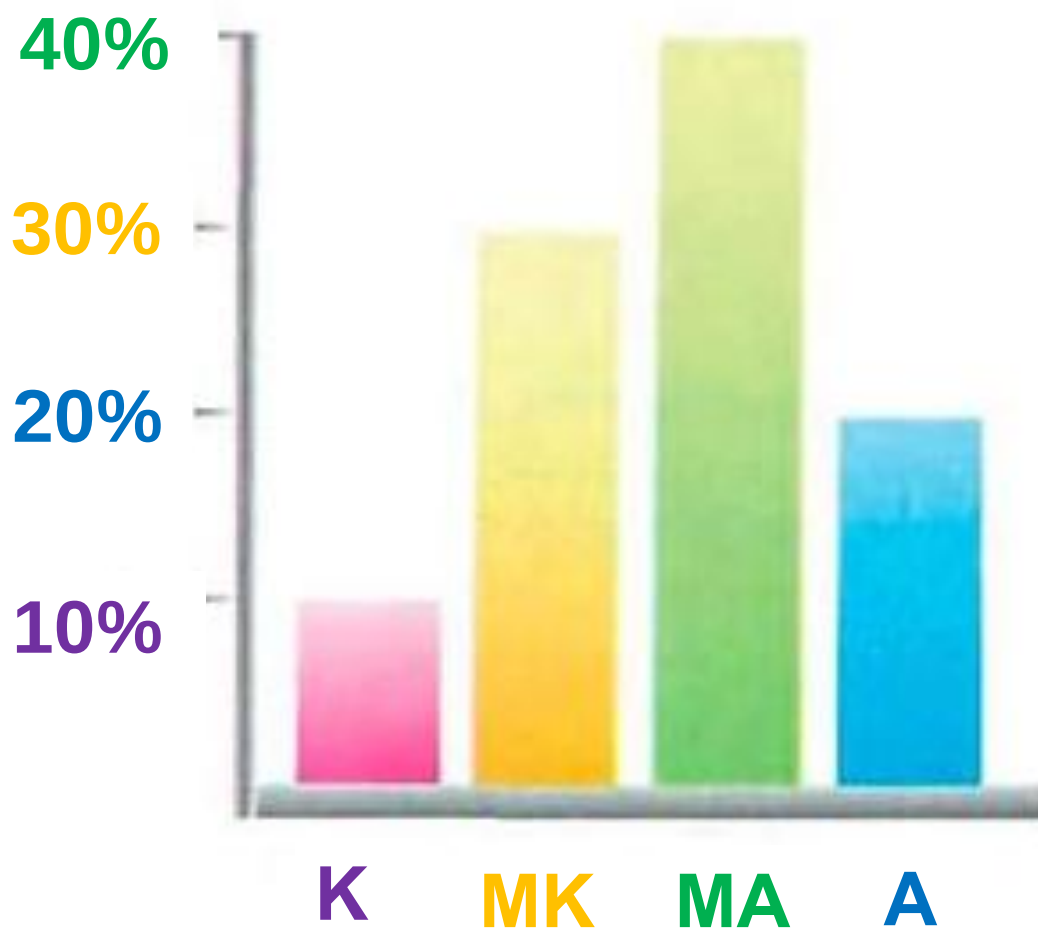
Κοινωνική Τάξη	Απόλυτη συχνότητα	Σχετική συχνότητα
		%
Ανώτερη	60	20
Μέση ανώτερη	120	40
Μέση κατώτερη	90	30
Κατώτερη	30	10
Σύνολο	300	100

Τα στοιχεία του πίνακα II μπο-
ρούν να παρασταθούν με μορφή

ακιδωτού διαγράμματος και κυκλικού τομέα. Π.χ.

Γραφική παράσταση (ακιδωτό διάγραμμα και κυκλικός τομέας) της κατανομής της κοινωνικής τάξης των τριακοσίων μαθητών του πίνακα II. (Βλ. τις 2 επόμενες σελίδες).

**(Κ. Ι. Τσιμπούκης, Τρόποι
συγγραφής μιας επιστημονικής
εργασίας,
Αθήνα 1986, σελ. 70-71)**

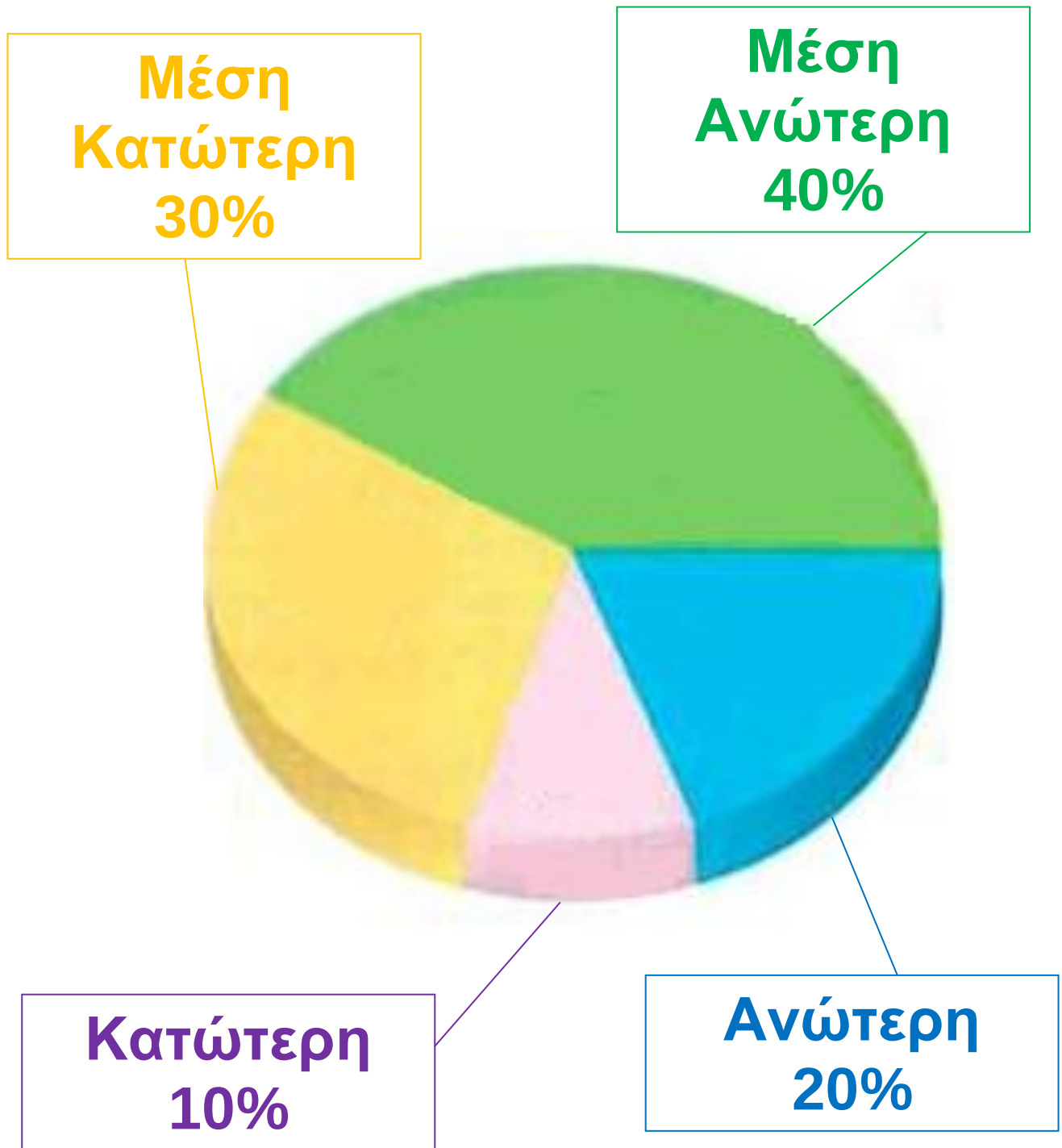
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΑΞΗ

Κατώτερη

Μέση Κατώτερη

Μέση Ανώτερη

Ανώτερη

Καταχώριση της βιβλιογραφίας

Τα δελτία των βιβλίων, άρθρων σε περιοδικά, εφημερίδες κ.ά., τα οποία χρησιμοποιήθηκαν στην τελική μορφή της επιστημονικής εργασίας, αποτελούν τη βιβλιογραφία.

Η διευθέτηση των βιβλιογραφικών πηγών μπορεί να γίνει κατά διάφορους τρόπους. Μερικοί συγγραφείς ταξινομούν σε ξεχωριστές ομάδες τα βιβλία, τα περιοδικά, τις διατριβές, τα δημόσια έγγραφα, τις εφημερίδες κλπ. Μέσα σε κάθε ομάδα τηρούν αλφαβητική σειρά.

Μερικοί προτιμούν την αναγραφή των πηγών κατά τη χρονολογική σειρά έκδοσης των βιβλίων. Άλλοι οργανώνουν την καταγραφή της βιβλιογραφίας σε μια ομάδα με αλφαβητική σειρά και με βάση το επώνυμο του συγγραφέα κάθε βιβλί-

ου. Στην περίπτωση αυτή, που την προτιμούμε συνήθως, υπάρχει κάποια δυσκολία σχετικά με την αλφαβητική σειρά των ξενόγλωσσων βιβλιογραφικών πηγών. Υπάρχουν δύο δυνατότητες: Να καταχωρισθούν σε δύο διαφορετικές ομάδες ή σε μία. Στη δεύτερη περίπτωση προτείνεται να χρησιμοποιείται η αλφαβητοποίηση.

Ανεξάρτητα από τον τρόπο ομαδοποίησης ή αλφαβητικής σειράς, ο συγγραφέας - ερευνητής κατά την καταχώριση της βιβλιογραφίας πρέπει να έχει υπόψη του και τα εξής:

α) Όταν ένα βιβλίο δεν έχει συγγραφέα, τοποθετείται με βάση το όνομα του εκπαιδευτικού ιδρύματος ή του εκδοτικού οίκου, ο οποίος έκανε την έκδοση.

β) Όταν λείπουν και τα στοιχεία της έκδοσης, η εργασία ταξινομείται με βάση την πρώτη κύρια λέξη του τίτλου.

γ) Όταν η εργασία είναι γραμμένη από δύο ή τρεις συγγραφείς, γράφονται τα ονόματα όλων. Η εργασία ταξινομείται με βάση το επώνυμο του φερόμενου ως πρώτου συγγραφέα και ακολουθούν τα ονόματα του άλλου ή των άλλων.

Συνηθίζεται κατά την καταχώριση του δεύτερου ή και του τρίτου συγγραφέα να προηγείται το όνομα και να ακολουθεί το επώνυμο.

δ) Όταν έχουν χρησιμοποιηθεί δύο ή περισσότερες εργασίες του ίδιου συγγραφέα, καταχωρίζεται το επώνυμο και το όνομά του με την πρώτη εργασία και στις επόμενες αντικαθίσταται με μια συνεχή γραμμή έξι διαστημάτων περίπου. Οι ερ-

γασίες του ίδιου συγγραφέα τοποθετούνται με αλφαβητική σειρά και με βάση την πρώτη κύρια λέξη του τίτλου τους. Οι εργασίες, που έγραψε ο συγγραφέας της παραπάνω περίπτωσης, με την συνεργασία άλλου ή άλλων συγγραφέων ταξινομούνται μετά από εκείνες τις οποίες έγραψε μόνος του.

ε) Όταν ένα βιβλίο είναι γραμμένο από περισσότερους των τριών συγγραφέων, καταχωρίζεται μόνο το ονοματεπώνυμο του πρώτου συγγραφέα και ακολουθείται από τη συντομογραφία «κ.ά.».

στ) Όταν δε δίνεται το όνομα του συγγραφέα, αλλά είναι δυνατό να εννοηθεί από άλλες πηγές, μπαίνει μέσα σε αγκύλες ή εισαγωγικά.

ζ) Όταν ο συγγραφέας γράφει με ψευδώνυμο και είναι γνωστό το πραγματικό του όνομα, μπορεί να

προσθεθεί και αυτό μέσα σε εισαγωγικά ή αγκύλες.

η) Όταν μια εργασία είναι συλλογή διαφόρων συγγραφέων, για την ταξινόμησή της χρησιμοποιείται το όνομα του συλλέκτη ή του εκδότη με μια επεξηγηματική ένδειξη μέσα σε παρένθεση· π.χ. Ι. Σιδέρης (εκδ.) (Κ. Ι. Τσιμπούκης, Τρόπος συγγραφής μιας επιστημονικής εργασίας, β' έκδοση, Αθήνα 1986, σελ. 73-74)

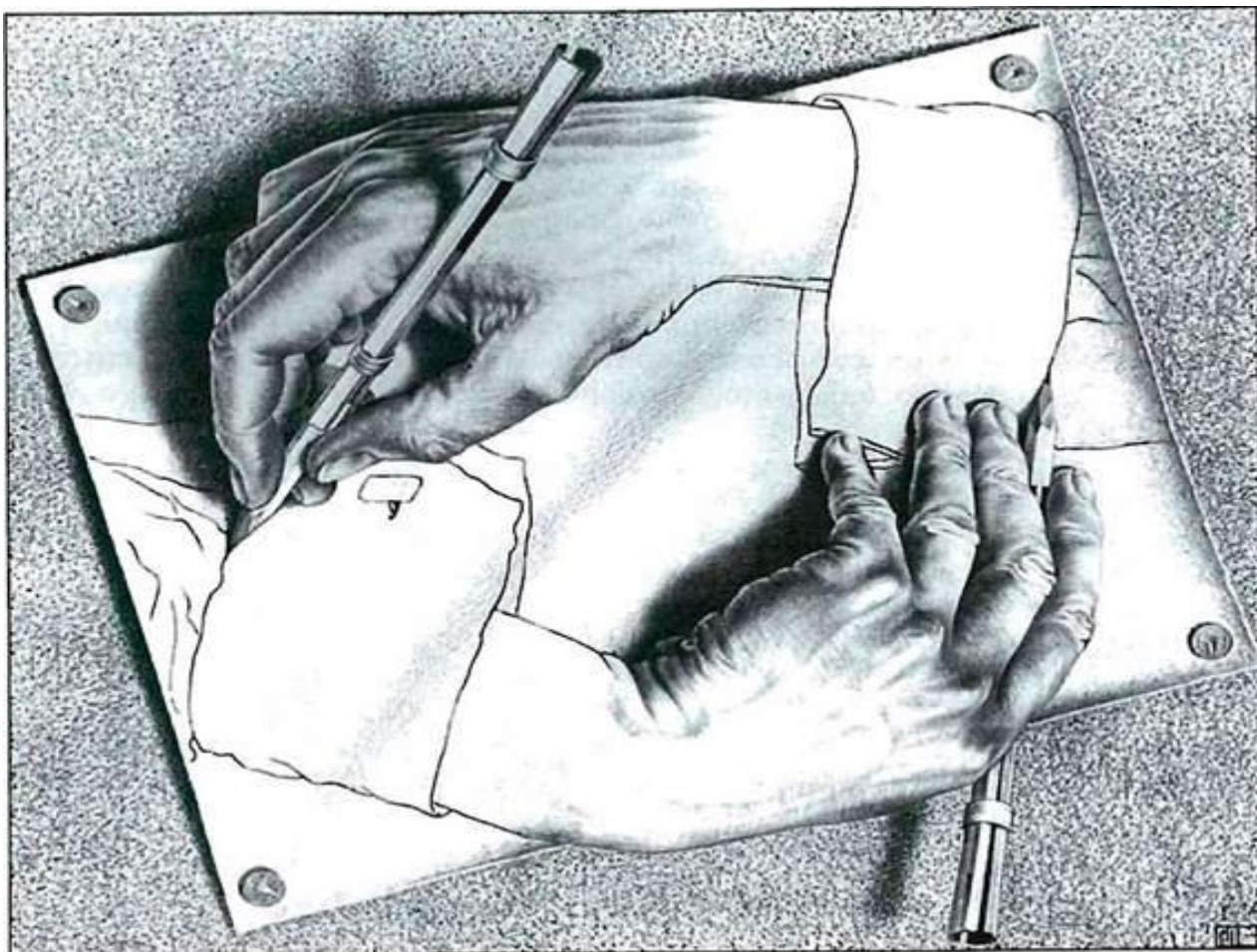
Επιλογικά

Τώρα που φτάσαμε στο τέλος αυτής της ενημέρωσης, και πριν κλείσουμε τις χρήσιμες αυτές οδηγίες, είναι απαραίτητο να γνωρίσετε μια άλλη πολύ σημαντική παράμετρο σχετικά με τη συγγραφή μιας ερευνητικής εργασίας, έτσι ώστε να μην απογοητευτείτε. Όλα όσα ειπώ-

θηκαν παραπάνω είναι χρήσιμα, και πρέπει να τα γνωρίζετε. Δε φτάνουν όμως μόνον αυτά, δηλαδή τα δελτία, οι παραπομπές, κτλ. Για να βγει το έργο, είναι ανάγκη να συλλάβει, όπως θα έλεγε ο Διονύσιος Σολωμός, βαθιά ο νους το πρόβλημα που μας απασχολεί. Αυτό αποτελεί το άλφα και το ωμέγα της επιτυχίας μας: το πρόβλημα που έχουμε μπροστά μας πρέπει να ταραξεί τη σκέψη μας. Γιατί τότε μονάχα αυτή εισδύει, συλλαμβάνει και παράγει. Αλλά αυτό δε διδάσκεται. Είναι εσωτερική υπόθεση του κάθε συγγραφέα. Ο καθένας το κατακτά με τον προσωπικό του μόχθο. Προσέξτε ωστόσο και το κείμενο που ακολουθεί.

► Το κείμενο που ακολουθεί είναι παρμένο από το βιβλίο του Γιάννη

Αποστολάκη "Το κλέφτικο τραγούδι" (εκδ. Εστίας, Αθήνα 1950, σελ. 8-10). Μελετήστε το προσεκτικά και συζητήστε αν απορρίπτει ή συμπληρώνει όλα όσα είπαμε για τον τρόπο που γράφεται μια εργασία. Συζητήστε, δηλαδή με ποιο πνεύμα είναι γραμμένο το κείμενο και ποιος είναι ο στόχος του συγγραφέα. Συζητήστε ακόμη το ειρωνικό ύφος του συγγραφέα και αιτιολογήστε το. Μπορείτε, τέλος, να πείτε τι σημαίνουν τα λόγια του: "Πολλά φταίνει που χάθηκε το πλάσμα του Θεού, ο άνθρωπος που 'χε αίμα στις φλέβες, και τη θέση του την πήρε ο άνθρωπος του χαρτιού";

"Χέρια που ζωγραφίζουν" (Drawing Hands), 1948

Μπορεί όμως να μην είσαι πλασμένος για δημιουργία, παίρνεις τότε το δρόμο της σοφίας και με τη βοήθεια πάντοτε της *alma mater** της επιστήμης, της βιβλιογραφίας, φτάνεις άκοπα και γρήγορα στο σκοπό σου.

***alma mater: ζωογόνος μητέρα**

Ξεφυλλίζεις μέρα και νύχτα βιβλία - η βιβλιογραφία αφήνει πολύ πίσω το χρόνο - και σημειώνεις και, χωρίς να το καταλάβεις, πολύτομο βιβλίο ετοιμάστηκε κιόλας: είναι η ιστορία ενός ζητήματος· το ζήτημα δεν είναι ανάγκη να σε τάραξε ποτέ, ούτε να το ξέρης. Σπίθα δε βγάζει ο πηλός και το χώμα κι' όμως εσύ με τη βοήθεια της βιβλιογραφίας κατάφερες κ' έγραψες ιστορία, εισαγωγή της φιλοσοφίας. Για να γράψης πάλι την ιστορία της πατρίδας μας χρειάζεται να ζης, καταπώς λέει ο ποιητής, "με λογισμό και μ' όνειρο" για τη μεγαλόψυχη Μητέρα; διόλου· ζης με τη βιβλιογραφία- αντιγράφεις χειρόγραφα και έγγραφα κ' οι τόμοι βγαίνουν βροχή ο ένας πίσω από τον άλλον. Τώρα πια είσαι ο σοφός· ο κουρασμένος από την αντιγραφή, σοβαρός και αγέλαστος γυρνάς και γερνάς. Αν-

θρωπος στο τέλος είσαι, δε βαστάς στον κόπο της αντιγραφής για να γράψης την ιστορία του ζητήματος· συντροφιά με τη βιβλιογραφία πάλι δεν είσαι χαμένος. Διαλέγεις μια στιγμή που είναι μαζωμένος κόσμος (και τότε δεν είναι μαζωμένος κόσμος; Ο άνθρωπος στον τόπο μας δεν έχει καμιά δουλειά να μένη μόνος με τον εαυτό του, είναι κοινωνικός και πάντα βρίσκεται συντροφιά με τους άλλους). Ξεφωνίζεις τότε δυο τρία από τα τελευταία ονόματα της βιβλιογραφίας.

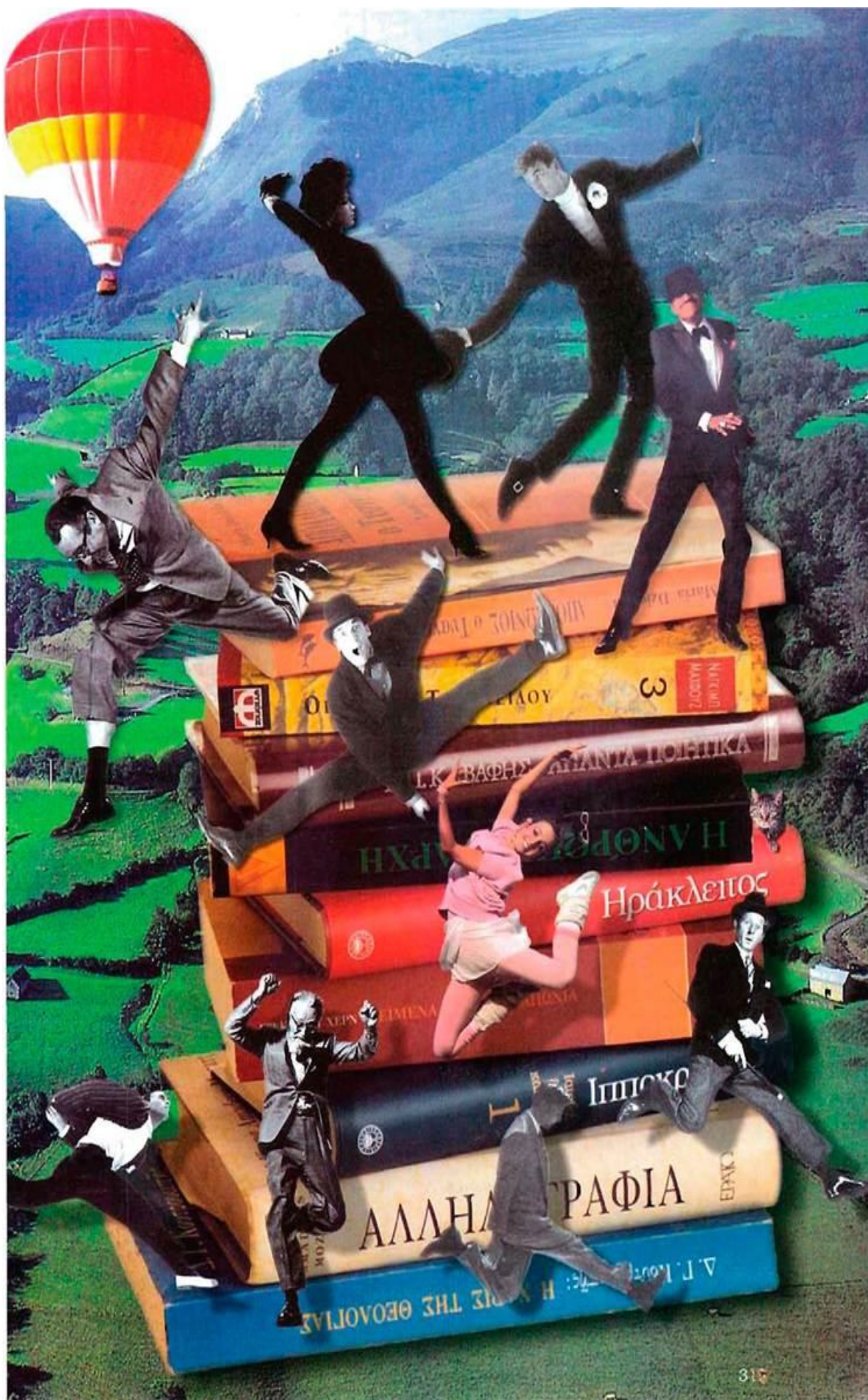
Ε! ο κόπος σου δεν πήγε χαμένος. Την άλλη μέρα το πρωί να είσαι βέβαιος θα χτυπήση την πόρτα σου το λαγωνικό των δυναμικών προσώπων - ο δημοσιογράφος· θα σε πιάση από το χέρι και θα σε μπάση επίσημα στη ζωή. Είσαι πια ο ειδικός - γνωρίζεις τότε και άλλους ειδικούς, κάνεις μαζί

τους σύλλογο ή εταιρεία και γίνεσαι
απαραίτητος στην οικονομία του κόσ-
μου και του τόπου: οι άνθρωποι σ'
έχουν πια κεφάλαιο κι' εσύ ετοιμάζε-
σαι για υπουργός σ' ώρα ανάγκης,
που δε θα λείψη ποτέ στον τόπο μας
να παρουσιαστή. Με τη βιβλιογρα-
φία, τέλος, μένεις πιστός στο θεμε-
λιακό νόμο, που ορίζει όλη τη φύση -
στο νόμο του λιγώτερου κόπου και
της πιο μεγάλης επιτυχίας. Λίγη μνή-
μη να έχεις να θυμάσαι μερικά ονό-
ματα και φτιάχνεις καινούργια έδρα
στο Πανεπιστήμιο και παίρνεις πια
φόρα. Τι χρειάζεται, λοιπόν, το ψυχι-
κό θεμελίωμα; Η ψυχή είναι ανοικο-
νόμητος σύντροφος· δεν την βρί-
σκεις πουθενά - ούτε στο κρύο ούτε
στη ζέστη και η γλώσσα της σκοτει-
νή και αλλόκοτη. Μπορείς να κλει-
στής ολόκληρη τη ζωή σου με τέτοιο
παράξενο σύντροφο; Ποτέ σου να

μην τα έχης συνηθίσει και να τρέμη
αδιάκοπα η καρδιά σου πως θα την
αντικρύσης την άλλη στιγμή και στο
τέλος να πεθαίνης ξένος μαζί της;

Ν' απαντήσω στο μορφωμένο της
εποχής και ν' αρχίσω συζήτηση μαζί
του δεν το έχω σκοπό. Μελάνι κ' αί-
μα έχουν γι' αυτόν την ίδιαν αξία. Ό-
μως δε θα κρύψω και τη μαύρη σκέ-
ψη, που μου γεννούν τα λόγια του.
ό,τι σπείραμε θερίζουμε τώρα και ο
πλούσιος θέρος είναι ο μορφωμένος
της εποχής. Πολλά φταίνει που χάθη-
κε το πλάσμα του Θεού, ο άνθρωπος
πούχε αίμα στις φλέβες, και τη θέση
του την πήρε ο άνθρωπος του χαρ-
τιού. Ο καθένας στον κύκλο του, αν
θελήση να σκεφθή, θα βρη λογής
λογής αφορμές του ξεπεσμού, άλλες
μακρινές κι άλλες κοντινές, από τις
πιο σημαντικές όμως νομίζω να στα-
θηκε και η στραβή οδηγία, που έ-

παιρνε στην κρισιμώτερη περίοδο της ζωής - στα χρόνια της σπουδής - όποιος ταζότανε στην επιστήμη. Η βιβλιογραφία, που έπρεπε να μη λείπει από το τέλος του επιστημονικού βιβλίου για να ευκολύνει το ψάξιμο και όχι τη μελέτη του· και το αποθήκευμα και η οικονομία στις γνώσεις, να μην πηγαίνει τίποτε χαμένο, ήτανε οι τρεις κύριες εντολές, που άκουγε και ξανάκουγε ο φοιτητής. Άλλοι συσταίνανε το δελτίο, και άλλοι το τετράδιο για τον καλύτερο τρόπο του θησαυρισμού της σοφίας, που θα έβγαινε όχι από την μελέτη του βιβλίου παρά από τον τεμαχισμό του σε πληροφορίες. Κανείς όμως από τους οδηγούς δε βρέθηκε ποτέ να μάθει τον νέο να μελετά ολόκληρο το βιβλίο του και να μην το κομματιάζει σε δελτία. Κανείς δεν εσύστησε στον νέο να τραβάει, πέρα από το διάβα-

σμα, προς τη σκέψη κ' άφοβα ν 'αφή-
νη την ψυχή του να ζυγίζεται με τ'
ακούραστα φτερά της, με τη μνήμη
και με τη λήθη, και να βρίσκη την
ισορροπία με τη δύναμη τη δική της.
Το κακό πια έγινε. Έμπαινε ο νέος
στο Πανεπιστήμιο γεμάτος λαχτάρα,
πίστη, κ' έβγαινε φοβισμένος. Ό,τι
του ήτανε πριν παιγνίδι, άλλαζε τώ-
ρα σ' έργο μόχθου· χωρίς τη βεβαίω-
ση της βιβλιογραφίας, ούτε το στο-
μα άνοιγε να μιλήση ούτε το μάτι να
κοιτάξη. Έμπαινε τέλος ο νέος πλού-
σιος και σπάταλος από φύση κ' έ-
βγαινε κακομοίρης από τη σοφία του
που κρεμότανε στον ώμο του μέσα
στο τσουβάλι με τα δελτία.

Σημείωση: Διατηρήθηκε η ορθογρα-
φία και η στίξη του κειμένου. Δε δια-
τηρήθηκε το πολυτονικό σύστημα.

Σχέδιο του Gary Penca

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1. Το πράσινο στην πόλη της Θεσσαλονίκης*

Γυμνάσιο Πολίχνης

Τάξη: Γ2

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Μαρία Μανιδάκη, μαθηματικός

Στο πλαίσιο του θεσμού των Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων το 2ο τμήμα της Γ' τάξεως του Γυμνασίου

* Έρευνα στο πλαίσιο του θεσμού των πολιτιστικών δραστηριοτήτων (Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτιστικές Δραστηριότητες. ΟΕΔΒ, Αθήνα 1979, σελ. 115-120)

μας πραγματοποιοίησε μια έρευνα με θέμα: «Το πράσινο στην πόλη μας». Το θέμα αυτό το επιλέξαμε από μια σειρά θεμάτων που μας πρότεινε η υπεύθυνη καθηγήτριά μας. Το διαλέξαμε για δύο λόγους. Πρώτα πρώτα γιατί είναι ένα σοβαρό πρόβλημα που απασχολεί κάθε πόλη σε όλες τις εποχές. Έπειτα γιατί μας άρεσε ο τρόπος με τον οποίο θα γινόταν η έρευνα. Όπως-δήποτε σαν παιδιά μας εντυπωσιάζει ο θόρυβος, το κυνηγητό πληροφοριών, η επαφή με τους ανθρώπους, η ιδέα της συλλογικής δουλειάς.

Για να θεμελιώσουμε την έρευνά μας, χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο της περιγραφικής στατιστικής. [Δειγματοληψία με τυποποιημένο ερωτηματολόγιο, και επιπλέον το-

πογραφικά διαγράμματα, χάρτες, φωτογραφίες, διαφάνειες].

Επειδή το θέμα ήταν πολύπλευρο, χωριστήκαμε σε ομάδες εργασίας, κατά την κρίση μας. Καθεμία από αυτές είχε μια συγκεκριμένη αποστολή. Μια από τις ομάδες συναντήθηκε με το Νομάρχη, το Δήμαρχο, το Σχολικό Σύμβουλο, το Διοικητή στρατοπέδου Καρατάσου και άλλα υπεύθυνα πρόσωπα και μαγνητοφώνησε τις απόψεις τους στο θέμα μας. Μετά την έρευνα και την επεξεργασία των στοιχείων προέκυψαν τα ακόλουθα αποτελέσματα.

Επί 100 ερωτηθέντων απάντησαν 86, ενώ 14 δεν είχαν γνώμη.

Στο 1ο ερώτημα:

Ποια είναι η γνώμη σας για το πράσινο;

**A) χρειάζεται για διακόσμηση;
B) είναι απαραίτητο για τη ζωή του ανθρώπου;**

1 άτομο, δηλ. ποσοστό 1,2%, απάντησε ότι χρειάζεται μόνο για διακόσμηση.

20 άτομα, δηλ. ποσοστό 23,2%, απάντησαν ότι χρειάζεται για διακόσμηση και είναι απαραίτητο στη ζωή.

65 άτομα, δηλ. ποσοστό 75,6%, απάντησαν πως είναι απαραίτητο.

(βλέπε πίνακα και διάγραμμα 1)

Στο 2ο ερώτημα:

Νομίζετε ότι το πράσινο είναι

A) αρκετό;

B) λίγο;

86 άτομα, δηλ. ποσοστό 100%, απάντησαν ότι είναι λίγο.

Στο 3ο ερώτημα:

Τι νομίζετε ότι πρέπει να γίνει για να βελτιωθεί η κατάσταση;

54 άτομα, δηλ. ποσοστό 62.8%, απάντησαν: να ενδιαφερθούν οι δημοτικές και δημόσιες αρχές.

15 άτομα, δηλ. ποσοστό 17.4%, απάντησαν: να ενδιαφερθούν οι πολίτες.

17 άτομα, δηλ. ποσοστό 19.8%, πρότειναν ανεφάρμοστες λύσεις. (βλέπε πίνακα και διάγραμμα 2)

Ανάλυση δεδομένων:

1.Το ότι απάντησε το 86% των ερωτηθέντων δείχνει ότι το θέμα ενδιαφέρει σχεδόν το σύνολο των πολιτών.

2.Μεγάλο ποσοστό βλέπει το πράσινο περισσότερο ως στοιχείο απαραίτητο για τη ζωή του ανθρώπου παρά ως διακοσμητικό στοιχείο, όπως φαίνεται από τον πίνακα I και το διάγραμμα I.

3. Οι πολίτες στο σύνολό τους έχουν αντιληφθεί ότι το πράσινο στην πόλη μας είναι λίγο.
4. Το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών, 62.8%, πιστεύει ότι για τη βελτίωση της κατάστασης θα πρέπει να ενδιαφερθούν οι αρ-

χές και μόνο ένα ποσοστό 17.4% έχει αντιληφθεί ότι δεν αρκούν μόνο οι αρχές, αλλά χρειάζεται και η ιδιωτική πρωτοβουλία για τη βελτίωση της καταστάσεως. Τέλος ένα ποσοστό 19.8%, είτε προτείνει ανεφάρμοστες λύσεις είτε πιστεύει ότι είναι πλέον αργά για οποιαδήποτε ενέργεια.

Προτείνουμε ως λύσεις:

- 1. Να δενδροφυτευτούν οι ρεματιές που υπάρχουν.**
- 2. Να δημιουργηθεί ένα δεύτερο πευκοδάσος, σαν το δάσος "Χίλια Δένδρα" (Κεδρηνός λόφος) κάπου κοντά στη βιομηχανική περιοχή της πόλεως.**
- 3. Να επιβληθεί υποχρεωτική δενδροφύτευση των ακάλυπτων χώρων των βιομηχανικών συγκροτημάτων.**

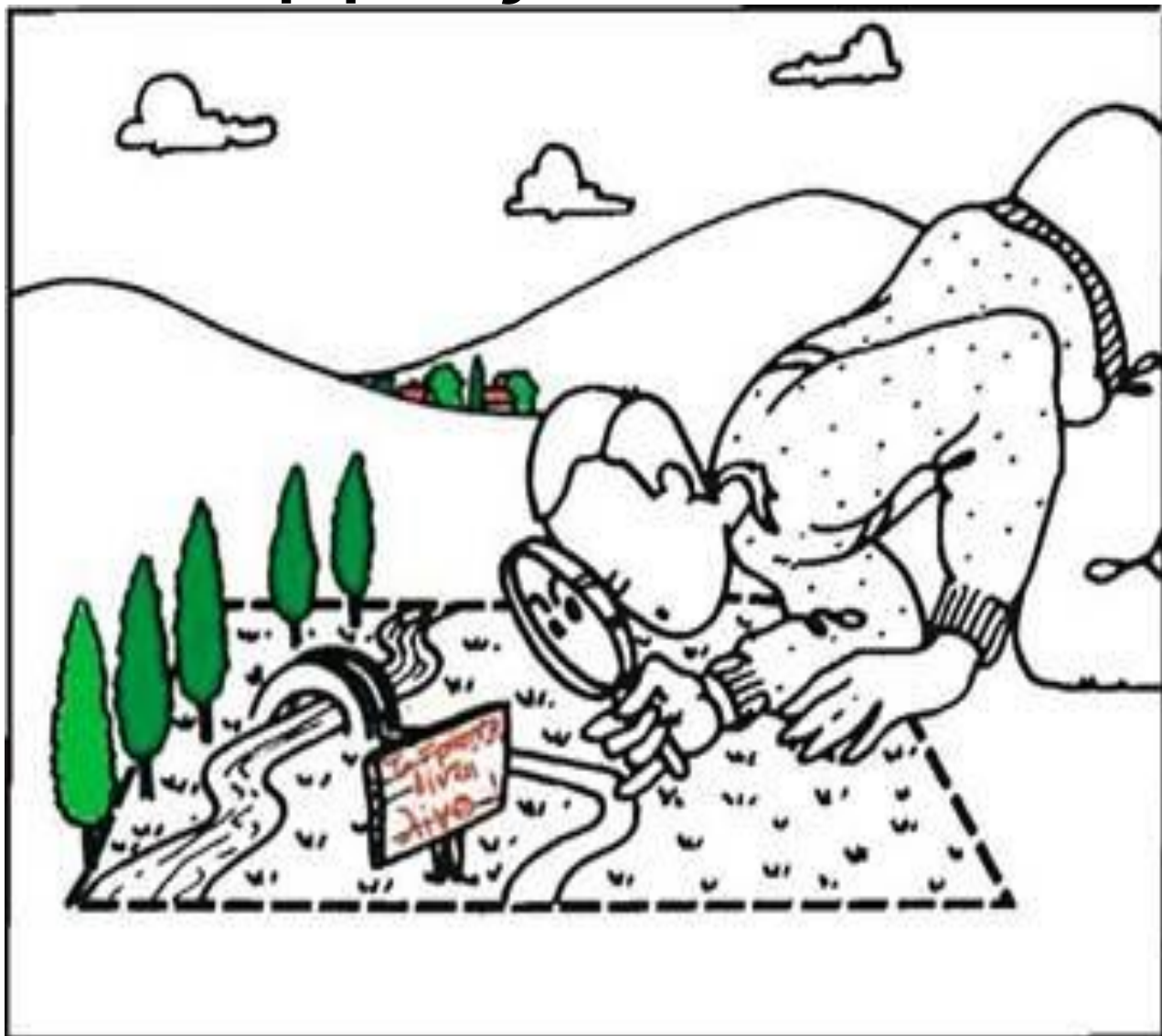
- 4. Να δενδροφυτευτούν οι δρόμοι, όπου δεν εμποδίζεται η κυκλοφορία.**
- 5. Να μην οικοδομηθούν οι ακάλυπτοι χώροι του Δημοσίου.**
- 6. Να γίνει διαφώτιση του κοινού και να τονιστεί ότι ο καθένας έχει τη δυνατότητα να συμβάλει θετικά στην επέκταση του πρασίνου.**
- 7. Να γίνουν συγκεκριμένες υποδείξεις από τις αρμόδιες υπηρεσίες για τον τρόπο με τον οποίο ο καθένας μπορεί να δημιουργήσει, να αναπτύξει και να συντηρήσει πράσινο στο χώρο που κατέχει (εξώστες, εσωτερικές και εξωτερικές αυλές, είσοδοι κτλ.).**
- 8. Να ζητηθεί από διάφορα κοινωνικά σωματεία η προσφορά εθελοντικής εργασίας για δενδροφυτεύσεις.**

9. Να γίνει ενημέρωση από την τηλεόραση.

Ανεξάρτητα όμως από αυτό, εμείς μάθαμε ένα τρόπο εργασίας (έρευνας) που έχει αντικείμενο της τη συγκέντρωση στοιχείων, την ταξινόμησή τους και την παρουσίασή τους με συστηματικό τρόπο, ώστε να μπορούν να αναλυθούν και να εξηγηθούν, για να εξυπηρετήσουν διάφορους σκοπούς και τελικά να εξαχθούν κατάλληλα συμπεράσματα.

Συνειδητοποιήσαμε τη σημασία της συλλογικής εργασίας και της κοινωνικότητας. Η ανάγκη να συλλέξουμε στοιχεία μας έφερε σε επαφή με τον απλό πολίτη, το δημόσιο υπάλληλο και τους διάφορους αρμοδίους, ακούσαμε γνώμες και λύσεις που προτάθηκαν και πεισθήκαμε ότι ο

**διάλογος είναι απαραίτητος και ε-
ποικοδομητικός.**

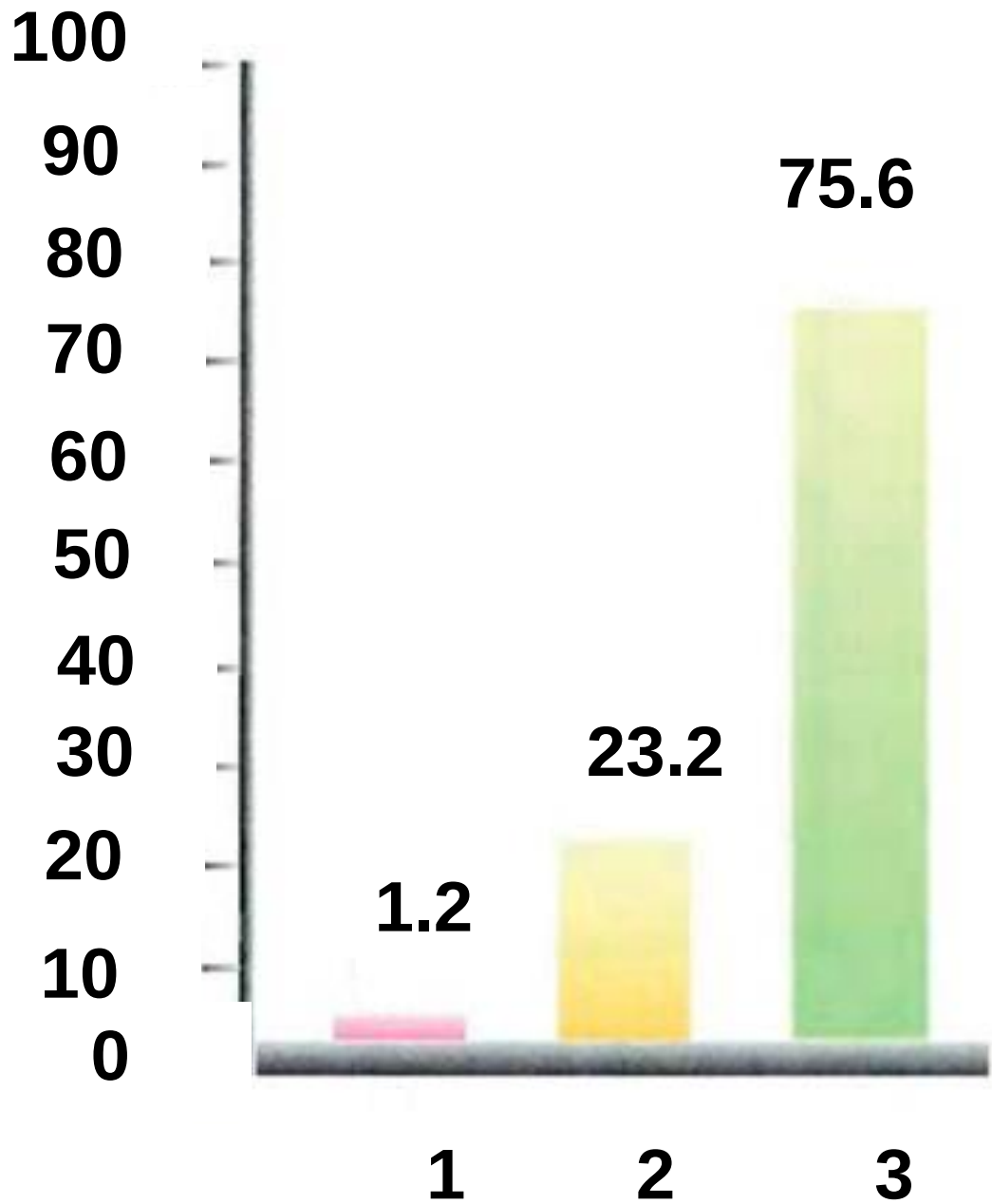
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΓΝΩΜΗ ΣΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ:

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΠΟΛΥΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΕΚΑΤΟΣΤΙΑΙΑ ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ $100.f/\Sigma f$
1. Το πράσινο χρειάζεται μόνο για διακόσμηση.	1	1. 2

2. Το πράσινο χρειάζεται για διακόσμηση και είναι απαραίτητο για τη ζωή του ανθρώπου.	20	23. 2
3. Το πράσινο είναι απαραίτητο για τη ζωή του ανθρώπου.	65	75. 6
ΣΥΝΟΛΟ	86	100. 0

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

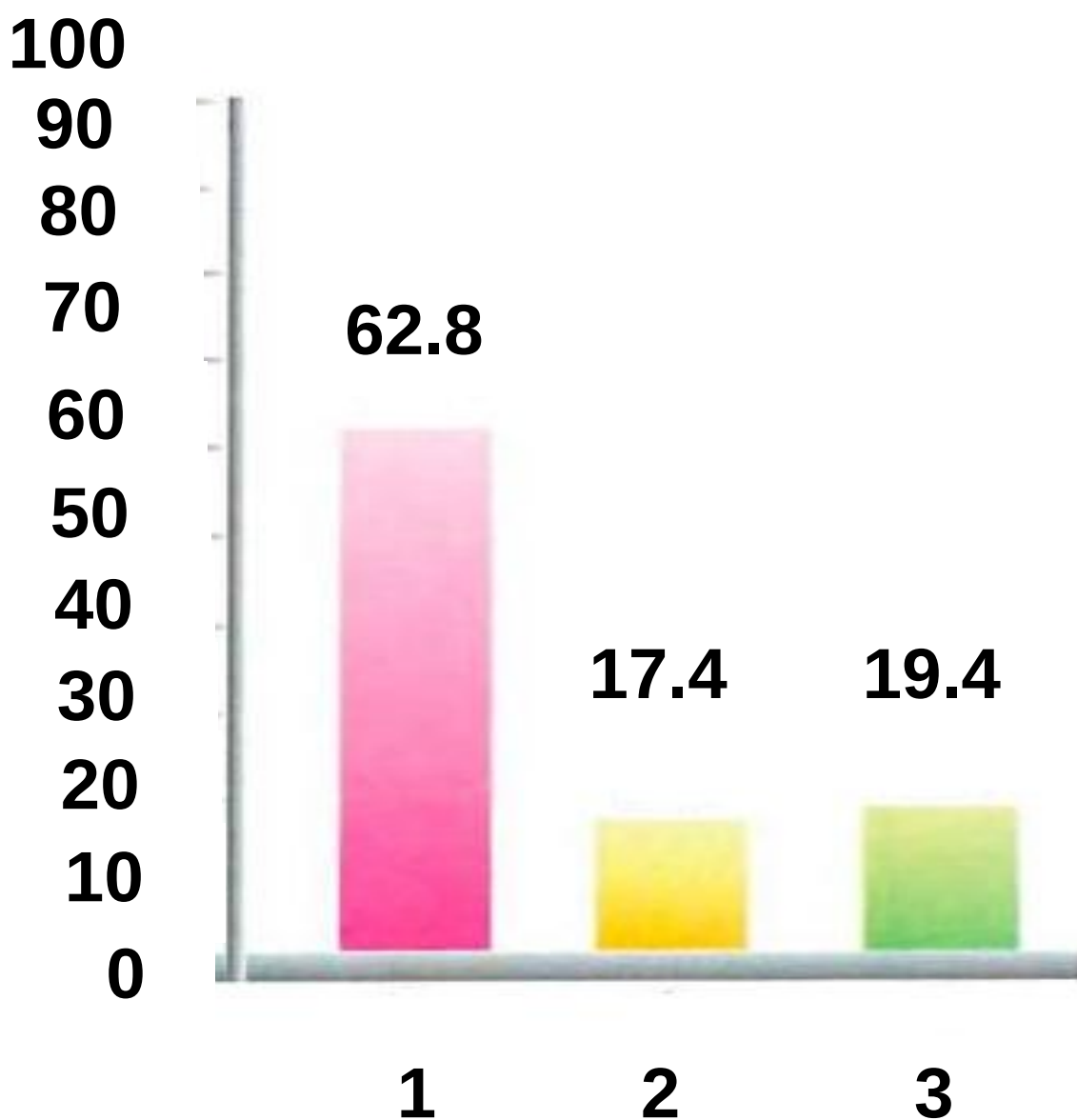
ΠΙΝΑΚΑΣ 2

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΡΩΤΗΣΗ: ΤΙ ΝΟΜΙΖΕΤΕ ΟΤΙ ΠΡΕ-
ΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΓΙΑ ΝΑ ΑΥΞΗΘΕΙ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΣΤΗΝ
ΠΟΛΗ ΜΑΣ;**

ΑΠΑΝΤΗΣΗ	ΑΠΟΛΥΤΗ ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	ΕΚΑΤΟΣΤΙΑΙΑ ΣΧΕΤΙΚΗ ΣΥ- ΧΝΟΤΗΤΑ 100.f/Σf
1. Να ενδιαφερθούν οι δημόσιες και δημοτικές αρχές.	54	62. 8
2. Να ενδιαφερ- θούν οι πολίτες	15	17. 4
3. Ανεφάρμοστες	17	19. 8

προτάσεις.		
ΣΥΝΟΛΟ	86	100. 0

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Με την ευκαιρία των Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων δοκιμάσαμε τη χαρά που δίνει η έρευνα στο προκαταρκτικό έστω στάδιο. Όλη μας την εργασία με λεπτομέρειες θα την παρουσιάσουμε στα υπόλοιπα τμήματα του σχολείου μας. Θα προβληθούν ταινίες μικρού μήκους με θέματα ανάλογα. Η έρευνά μας θα έχει ως αποτέλεσμα τη δένδροφύτευση του σχολείου μας το φθινόπωρο, με δένδρα που υποσχέθηκε ότι θα μας δώσει το δασαρχείο Θεσ/νίκης. Όλα αυτά που σύντομα σας παρουσιάσαμε μας έκαναν να νιώσουμε τη χαρά ότι γίναμε μικροί ερευνητές και επεκτείναμε το πεδίο των γνώσεων και των ενδιαφερόντων μας.

2. Ο πνευματικός άνθρωπος: Απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του

Ο εικοστός αιώνας, αιώνας δύο παγκόσμιων πολέμων, πολύ προχωρημένων τεχνολογικών εξελίξεων, μεγάλων ιδεολογικών ανακατατάξεων, αξιοσημείωτων αντιφατικών δεδομένων, τραβάει προς τη λήξη του. Στο πέρασμά του άφησε αδιευκρίνιστα πολλά θέματα. Πολλοί, προπάντων, όροι της ζωής συχνά αντιμετωπίζονται με διαμετρικά αντίθετες τοποθετήσεις και η θεωρητική σκέψη του, κατά τα φαινόμενα, οικουμενικού πολιτισμού του αιώνα μας δεν αποδέχεται με ενιαίο τρόπο ό,τι θα προσδοκούσαμε να ενοποιεί ο κοινός παρονομαστής της ανθρώπινης λογικής· για παράδειγμα, οι έννοιες της δικαιοσύνης ή της ελευθερίας προσ-

διορίζονται με παραμέτρους που υπαγορεύει ομολογουμένη ή ανομολόγητη σκοπιμότητα.

Ανάμεσα στους όρους που περιμένουν ακόμη τη διευκρίνισή τους είναι και αυτοί της έννοιας του πνευματικού ανθρώπου*. Ο όρος είναι ένας νεολογισμός που δεν έχει πίσω του μεγάλη ιστορία. Κατά το Oxford English Dictionary εμφανίζεται στην αγγλόφωνη γραμματεία γύρω στα μέσα του 17ου αι., ενώ στην αντίστοιχη γαλλόφωνη, κατά το Vocabulaire philosophique του Lalande, προβάλλει δειλά προς το τέλος του 19ου αι. Στη νεοελληνική γραμματεία ο νεολογισμός, που με

*** βλ. Bodin, Les intellectueles, Les presses Universitaires de France, No 1001 στη σειρά Que sais je? (ελλην. Μετ. Γ. Ζωγραφάκη, εκδ. Ι. Ζαχαροπούλου, Αθήνα 1965, σ. 10)**

εκκρεμή ακόμη και τώρα απόδοση και με επαμφοτερίζουσα τάση ανάμεσα στους όρους διανοούμενος και πνευματικός άνθρωπος έρχεται να αντιστοιχήσει προς τους ξενόγλωσσους όρους, αρχίζει να χρησιμοποιείται γύρω στα μέσα του αιώνα μας.**

Η διερεύνηση του θέματος οδηγεί στη διαπίστωση ότι είναι ανεπαρκείς οι ορισμοί που προτάθηκαν σε έγκυρα λεξικά. Ας περιοριστούμε στη γαλλική λεξικογραφία· το Λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας (έκδ. 1935) ορίζει ως διανοούμενο (intellectuel) το πρόσωπο στο οποίο υπερισχύει η χρήση της διάνοιας σε αντίθεση με τον άνθρωπο που α-

**** Πβ. Ε. Π. Παπανούτσου. Πρακτική φιλοσοφία. Εκδόσεις Δωδώνης. Αθήνα 1973. σελ. 316 - 317.**

σκεί χειρωνακτική εργασία· το Λεξικό Robert (έκδ. 1957) χαρακτηρίζει, με ορισμό περισσότερο περιοριστικό και περισσότερο επεκτατικό, ως διανοούμενο το πρόσωπο που έχει μια έκδηλη ή υπερβολική προτίμηση για τα πνευματικά ζητήματα· το μικρό Larousse (έκδ. 1961) αποδίδει την ιδιότητα του διανοουμένου στο πρόσωπο που ασχολείται από διάθεση ή επάγγελμα με τα πνευματικά ζητήματα.

Η ανεπάρκεια των ορισμών αυτών οφείλεται κυρίως σ' έναν αντικειμενικό παράγοντα· στη φύση της ανθρώπινης υπόστασης, στη λειτουργία του ανθρώπου ως λογικού όντος. Η διανοητική λειτουργία, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, είναι αναμφισβήτητο χαρακτηριστικό όλων των ανθρώπων και θα αποτελούσε αναίρεση του βασικού στοιχείου

της ανθρώπινης φύσης η αυθαίρετη άρνηση της απόδοσής του σε κάποιους, λίγους ή πολλούς, ανθρώπους που οι απασχολήσεις τους δίνουν την εντύπωση μηχανιστικής λειτουργίας με ή χωρίς τη χρήση μηχανών και οπωσδήποτε με την καταβολή μικρής ή μεγάλης μυϊκής δύναμης. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για την τεχνολογικά προχωρημένη εποχή μας, αφού αυτή ακόμη και την καλλιέργεια της γης, που για αιώνες ήταν συνδεδεμένη με την καταβολή σωματικών δυνάμεων, την αποδέσμευσε σε μεγάλο βαθμό από ό,τι μακροχρόνιο εθισμό χαρακτηρίζουμε χειρωναξία. Άλλωστε και σε παλιότερες περιόδους της εξελικτικής πορείας του ανθρώπινου γένους, όπως είναι η γεωργική, δεν έλειψε από τους ανθρώπους η λειτουργία του πνεύματος· μαρτυρία

αδιάψευστη αποτελεί η θυμοσοφία των διάφορων λαών, που με θαυμαστή λειτουργία της συλλογικής διανόησης αποτύπωσε με απaráμιλλη επιγραμματικότητα τα κατάσταλάγματα της συλλογιστικής, που πήγαζε από τη βιωματική εμπειρία της ζωής.

Η ανεπάρκεια των συζητούμενων ορισμών οφείλεται, ακόμη, στη συσχέτιση της έννοιας του πνευματικού ανθρώπου με τη διάθεση που δείχνει για πνευματικά θέματα και με τις διανοητικές δραστηριότητες του. Αναμφισβήτητα υπάρχουν διαχρονικά προβλήματα στην ανθρώπινη ζωή, θέματα πνευματικών, ηθικών, κοινωνικών, πολιτικών, φιλοσοφικών κ.ά. προσανατολισμών, που στέκονται μπροστά σε κάθε εποχή ως εκκρεμούσα ύλη και την προκαλούν να πάρει θέση έναντι

προγενέστερων διερευνήσεών της, να δώσει την τεκμηριωμένη κατάφασή της σε παλιές προτάσεις ή την τεκμηριωμένη αναθεώρηση παλαιότερων εκτιμήσεων. Η ζωή πάντως βρίσκεται σε αδιάκοπη μεταβολή («πάντα ρει» κατά τη διατύπωση του φιλοσόφου Ηρακλείτου) και δεν είναι μόνο τα διαχρονικά προβλήματα που επιζητούν μια απάντηση από κάθε εποχή, αλλά και πλήθος από άμεσα πρακτικά προβλήματα που περιμένουν τη διεκπεραίωσή τους από την καθοριστική συμβολή του ανθρώπινου πνεύματος. Έτσι το ανθρώπινο πνεύμα μοιράζει, με αναλογία μη προσδιοριζόμενη, το ενδιαφέρον του ανάμεσα στα θεωρητικά και στα πρακτικά προβλήματα της ζωής. Απλώς κατά περιπτώσεις το ενδιαφέρον αυτό λειτουργεί συνδυαστικά με μικρότε-

ρη ή με μεγαλύτερη απόκλιση προς αυτά ή προς εκείνα και είναι στα όρια του αναπόδεικτου μια τομή που να δείχνει την αποκλειστική προσήλωση του ανθρώπου σ' αυτά ή σ' εκείνα.

Διανοητικές δραστηριότητες μπορούμε να αναγνωρίσουμε κυρίως στις ακόλουθες κατηγορίες ανθρώπων.

A. Στους επιστήμονες· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι με σπουδές ανώτατου επιπέδου έχουν εξειδικευτεί σ' έναν τομέα επιστημονικής δραστηριότητας και εργάζονται ερευνητικά σε εργαστήρια ή σε σπουδαστήρια για την προώθηση επιστημονικών δεδομένων.

B. Στους πτυχιούχους ανώτατων και ανώτερων σχολών· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι εφαρμό-

**ζουν με επιστημονικές μεθόδους
εξειδικευμένες γνώσεις κάποιου**

επιστημονικού χώρου, χωρίς αναγκαστικά να περιορίζονται στην απλή εφαρμογή κερδισμένων γνώσεων – συχνά μπορεί να έχουν προωθητικές εμπνεύσεις.

Γ. Στους καλλιτέχνες (ζωγράφους, γλύπτες, μουσικούς κ.ά.)· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι με συστηματικές σπουδές ή, σπανιότερα, αυτοδίδακτοι παράγουν καλλιτεχνικό έργο επενδύοντας σ' αυτό τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους ή συναιρώντας σ' αυτό αντίστοιχα συλλογικά στοιχεία.

Δ. Στους λογοτέχνες (ποιητές, πεζογράφους, θεατρογράφους, σεναριογράφους κ.ά.)· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι ασχολούνται με την καλλιτεχνική διατύπωση του λόγου και τροφοδοτούν τον κοινωνικό χώρο με έργα που αναπαράγουν διάφορες μορφές ζωής με την ιδιότη-

πία της προσωπικής ευαισθησίας τους.

Ε. Στους κριτικούς· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι ασχολούνται με την κριτική παρουσίαση των καλλιτεχνικών και λογοτεχνικών δημιουργημάτων ή και διαφόρων άλλων εκδηλώσεων της κοινωνικής ζωής με πρόθεση την ανύψωση των κριτηρίων των ανθρώπων.

ΣΤ. Στους συντελεστές του θεάτρου, του κινηματογράφου, της τηλεόρασης, του θεάτρου σκιών, του κυκλοθεάτρου· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όλοι όσοι μετέχουν στην παραγωγή καλλιτεχνικού θεάματος (ηθοποιοί, σκηνοθέτες, σκηνογράφοι κ.ά.), που αποσκοπεί παράλληλα στην αισθητική και πνευματική ωφέλεια των θεατών.

Ζ. Στους δημοσιογράφους· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι με

εξειδικευμένες, συχνά, σπουδές ασχολούνται με την καθημερινή και με την εποχική επικαιρότητα, όταν βέβαια δεν περιορίζονται στην καταγραφή της, αλλά προχωρούν στην ανάλυσή της και διαφωτίζουν για τα αίτια, τις συσχετίσεις και τα αποτελέσματα των κοινωνικών γεγονότων.

Η. Στους κληρικούς· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι, ταγμένοι με ιδιαίτερο ζήλο στην υπηρεσία κάποιας θρησκείας, δεν περιορίζονται στα τελετουργικά καθήκοντά τους, αλλά με ευρύτερη δραστηριότητα ερεθίζουν θετικά την ηθική ευαισθησία των ανθρώπων.

Θ. Στους πολιτικούς· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι με θυσία, συχνά, των προσωπικών βιοποριστικών προοπτικών τους ελαύνονται από τη φιλοδοξία να υπηρετή-

σουν την κοινωνία τους με τις παραμέτρους που προσδιορίζει η ιδεολογική ένταξή τους σε διαμορφωμένους ή σε διαμορφούμενους πολιτικούς σχηματισμούς.

I. Στους φιλοσοφούντες· στην κατηγορία αυτή ανήκουν όσοι ανάγονται σε μια ευρεία εποπτεία της ανθρωπίνης ζωής και διατυπώνουν στοχαστικές θεωρήσεις των δεδομένων της, αναζητώντας καθολικές απαντήσεις στα προβλήματα του ανθρώπου ως πνευματικού και ψυχικού όντος.

Η κατηγοριοποίηση που έχει προηγηθεί είναι αναγκαστικά περιοριστική και ίσως θα μπορούσε να διευρυνθεί περιλαμβάνοντας και άλλες κατηγορίες ανθρώπων που δείχνουν διάθεση για πνευματικά θέματα και για διανοητικές δραστηριότητες. Οπωςδήποτε στον κοι-

νωνικό χώρο αναπτύσσουν ωφέλιμη πνευματική δραστηριότητα πολλοί άνθρωποι που δε θα ήταν εύκολο να ενταχθούν σε μια από τις παραπάνω δέκα κατηγορίες· υπάρχουν, αναμφισβήτητα, πολλοί άνθρωποι που βάζουν σε κίνηση τη σκέψη τους παρακολουθώντας με αξιοσημείωτο βαθμό προσοχής τα δεδομένα της κοινωνικής ζωής. Ωστόσο λειτουργεί κάποια σιωπηρή κοινωνική συναίνεση να αποδίδεται η ιδιότητα του πνευματικού ανθρώπου σ' όσους ανήκουν σ' ένα από τα λειτουργήματα των κατηγοριών που έχουν σημειωθεί.

Ο χαρακτηρισμός του πνευματικού ανθρώπου, με οποιοδήποτε περιορισμό ή επέκταση των κατηγοριών που σημειώθηκαν, εντοπίζεται σε μια περιορισμένη στατιστι-

κά μειονότητα σε κάθε χώρα.* Είναι από την άποψη αυτή ευδιάκριτη κοινωνική αναφορά και σαφής αξιολογική κοινωνική διάκριση. Ο χαρακτηρισμός πάντως δε δημιουργεί κατοχυρωμένα δικαιώματα, ενώ διαμορφώνει σαφείς υποχρεώσεις ηθικής τάξης. Η καταγραφή των υποχρεώσεων αυτών στοιχειοθετεί τον κοινωνικό προσδιορισμό του πνευματικού ανθρώπου. Η ανταπόκρισή του σ' αυτές είναι που δικαιώνει το χαρακτηρισμό αυτό, όχι η απλή**

***** βλ. στατιστικούς πίνακες 1 - 4 για την κατάσταση των "διανοητικών επιτευγμάτων στη Γαλλία, στην Ε.Σ.Σ.Δ. και στις Η.Π.Α." στη μελέτη του L. Bodin, Les intellectuels ό.π. στις σελ. 13, 66-67 και στις σελ. 89-90 της ελληνικής μετάφρασης.**

ένταξή του σε μια από τις προαναφερθείσες κατηγορίες με βάση τα εξωτερικά στοιχεία λειτουργίας.

Οι κυριότερες από τις υποχρεώσεις αυτές είναι οι ακόλουθες:

α. Ο πνευματικός άνθρωπος πρέπει να συναισθάνεται το ρόλο του μέσα στον κοινωνικό χώρο. Από κάποια ιδιαιτερότητα που οφείλεται σε φυσικές διεργασίες (για παράδειγμα, αυξημένος δείκτης νοημοσύνης), σε κοινωνικές συνθήκες (για παράδειγμα, άνεση για σπουδές και για κοινωνική ανάδειξη) και σε προσωπικό μόχθο έχει φθάσει σε υψηλό, σε σύγκριση πάντα με το μέσο επίπεδο των άλλων μελών της κοινωνίας του, επίπεδο πνευματικής καλλιέργειας· είναι συνεπώς σε καλύτερη θέση να αντιληφθεί τη λειτουργία της κοινωνικής ζωής, να διαγνώσει τις ανάγκες της

και στο μέτρο των δυνάμεών του να συμβάλει σε αποτελεσματική κάλυψή τους.

β. Ο πνευματικός άνθρωπος πρέπει να στρατευθεί και να υπηρετήσει το συγκεκριμένο πλαίσιο της κοινωνικής και πολιτιστικής θέσης του· η στράτευση αυτή είναι τόσο πιο σημαντική, όσο μπαίνει στην εξυπηρέτηση σκοπών που καλύπτουν ευρύτατες κοινωνικές ανάγκες και δεν περιορίζονται σε στενά πλαίσια, που συχνά εξυπηρετούν ενδιαφέροντα ή συμφέροντα κάποιου ή κάποιων μικρών υποσυνόλων του κοινωνικού συνόλου· η στράτευση αυτή δικαιώνεται ηθικά, όταν έχει απρόσωπο χαρακτήρα, δηλ. όταν αποδέκτης της προσφοράς του είναι ένα ευρύ κοινωνικό σύνολο άμεσο ή εν όψει.

γ. Ο πνευματικός άνθρωπος πρέπει

να αναζητά την αλήθεια και να κρίνει· κατά τη λατινική διατύπωση *homo spiritualis omnia judicat* (= ο πνευματικός άνθρωπος κρίνει τα πάντα)· η κρίση είναι ιδιαίτερα προσιδιάζουσα πράξη του πνευματικού ανθρώπου και έχει περισσότερο φιλοσοφική παρά ηθική φύση· η απροκατάληπτη έρευνα για αποκάλυψη της αλήθειας είναι πνευματική ανάγκη όχι λιγότερο από δεοντολογική αρχή.

δ. Ο πνευματικός άνθρωπος πρέπει να φωτίζει τον κοινωνικό περίγυρό του· η ανακάλυψη της αλήθειας πρέπει να οδηγεί στην αποκάλυψή της· αυτό μπορεί να γίνεται σε δύο επίπεδα: και με τη μορφή της ανακοίνωσης στους εξειδικευμένα παράλληλους και με τη μορφή της εκλαΐκευσης για το ευρύτερο κοινό· δισταγμοί και υστεροβουλίες

δεν πρέπει να είναι κατευθυντήρια στοιχεία της δραστηριότητας του πνευματικού ανθρώπου.

ε. Ο πνευματικός άνθρωπος πρέπει να αναλαμβάνει ενεργητικούς ρόλους μέσα στην κοινωνική ζωή· η φωνή του πρέπει να ακούγεται σταθμισμένη και διεγερτική· δεν μπορεί να είναι αμέριμνος θεατής δραστηριοτήτων που αντιλαμβάνεται ότι βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα βλάπτουν την κοινωνία των ανθρώπων είτε σε περιορισμένο χώρο είτε σε οικουμενικό επίπεδο.

Συνοψίζοντας τα συμπεράσματα της μικρής αυτής μελέτης μπορούμε να υπογραμμίσουμε τη σημασία που έχουν: η καθολίκευση και η διεύρυνση της παιδείας, ώστε ο χώρος των πνευματικών ανθρώπων να μη μείνει κλειστό άθροισμα πε-

ριορισμένων αριθμητικά μονάδων (ένας numerus clausus)· η συνειδητοποίηση του ρόλου των διανοουμένων στο σύγχρονο κόσμο, ώστε να αποτρέπεται η παράλογη χρήση των επιτεύξεων της ανθρωπίνης λογικής· και η εκούσια στράτευση του σκεπτόμενου ανθρώπου, ώστε να προωθείται φιλοσοφημένα και η ατομική και η συλλογική ζωή. Και είναι ανάγκη να τονίσουμε ότι για τους πνευματικούς ανθρώπους προβάλλει ως ηθικό αίτημα πως δεν πρέπει να τιμούνται από τη θέση που έχουν, αλλά να τιμούν τη θέση που έχουν στην κοινωνική ζωή.

(Θ. Μαυρόπουλος)

**Το διάγραμμα της μελέτης
α. Γενικευμένος λόγος για τη σύγχυση όρων στην εποχή μας.**

- β. Αναφορά στην ιστορία του όρου πνευματικός άνθρωπος,**
- γ. Ενδείξεις για την ανεπάρκεια των προτεινόμενων ορισμών του όρου.**
- δ. Διερεύνηση των αιτίων για την ανεπάρκεια των ορισμών του όρου.**
- ε. Κατηγοριοποίηση των διανοητικών δραστηριοτήτων.**
- στ. Υποχρεώσεις των ανθρώπων που αναπτύσσουν διανοητικές δραστηριότητες.**
- ζ. Συμπεράσματα.**

Επιλογή βιβλιογραφίας

Α. Στα αγγλικά

- 1. Curti, M. Intellectuals and other people, American historical journal, 60 (2), Ιανουάριος 1955, p. 259-282.**
- 2. Krieger, L., The intellectuals and European society, Political science quarterly. 67 (2), June 1972, p. 225-247.**

- 3. Lipset, S. M., American intellectuals, their politics and status. Daedalus, Journal of the American Academy of Arts and Sciences. Summer 1959, p. 466-486.**
- 4. Mannheim, K., 1956. Essays of the sociology of culture. Routledge and Kegan Paul, London.**
- 5. Michels, R., Intellectuals. Encyclopaedia of Social Sciences. Vol VIII p. 112-126.**
- 6. Wilson, F., G., Public opinion and the intellectuals. American political science review. 48 (2), June 1954, p. 321-339.**

Β. Στα γαλλικά:

1. Aron, R., 1955. L' opium des intellectuels, Colmann – Levy, Paris.
2. Labedz, L., Structure de l'intelligentsia sovietique, La revue Socialiste (152), April 1962, p. 367-382.
3. Sartre, J.P., 1948, Situations II. Gallimard, Paris, p. 203-204.

Γ. Στα γερμανικά:

1. Geiger, J. Der intellectuele in der europaischer gesellschaft von Rente, Acta sociologica I (1), 1955, p. 62-74.

Δ. Στα ιταλικά:

1. Sartori, G., Intellectuali e intelligentsia. Studi politici, II, 1953, p. 29-53.

Επιλογή Βιβλιογραφίας για την ενότητα "Ερευνητική εργασία"

Βιβλία που στάθηκαν ιδιαίτερα χρήσιμα για τη συγγραφή της ενότητας "Ερευνητική εργασία" ήταν τα παρακάτω:

- 1. Ανθεμίδης Α., Σ., 1978, Jus Promovendi, Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας και συγγραφικής, 2η έκδοση, Εκδοτικός οίκος: αδελφών Αλτιντζή Θεσ/νίκη.**
- 2. Αρβανιτάκης, Τ., 1992, Μεθοδολογία και Τεχνογραφία της επιστημονικής έρευνας, Εκδ. Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 1992.**
- 3. Γεράκης Π., Α., Σφήκας Α., Γ., 1973, Το ερευνητικό δημοσίευμα, Θεσσαλονίκη.**
- 4. Τσιμπούκης Κ., Ι., 1986. Τρόποι συγγραφής μιας επιστημονικής εργασίας, Αθήνα.**

5. Ruskiewics John, J., 1981. Well – Bound Words. A Rhetoric. Scott, Foresman and Company.
6. Umberto Eco, Πώς γίνεται μια διπλωματική εργασία, Εισαγωγή, Επιμέλεια: Μαριάννα Κανούλη. Εκδ. Νήσος, Αθήνα 1994.
7. Κυρ. Ντελόπουλος, 1984², Το βιβλίο των βιβλίων, Κέδρος, Αθήνα.

ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ Γ ΛΥΚΕΙΟΥ

Πίνακας κειμένων

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
1	(Σχετικά με τις εφευρέ- σεις)		Έκθεση Ιδεών – Λόγος Δημι- ουργικός, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1993.	15	ΠΕΙΘΩ Τρόποι Πειθούς- Α. Επί- κληση στη Λογική

2	Ρινόκερος	Ιονέσκο		21-22	
	Ανώτατη Παιδεία. Πώς φθάσαμε στο αδιέξοδο	Γ. Μ. Σηφάκης	Ανώτατη Παιδεία. Πώς φτάσαμε στο αδιέξοδο, Οικονομικός Ταχυδρόμος, Νοέμβριος 1987.	24-26	
3	Διάλογος Αθηναίων – Μηλίων (απόσπασμα)	Θουκυδίδης Ε 89, 105		27	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
4	Το δίκαιο της πυγμής	Ε. Π. Παπα- νούτσος	Ε. Π. Παπα- νούτσος, Το δίκαιο της πυγμής, εκδ. Δωδώνη, 1975, 1988.	30	
5	Ψυχολογία των Νεο- ελλήνων	Ε. Π. Πα- πανούτσος	Ε. Π. Παπα- νούτσος, Τα μέτρα της επο- χής μας, εκδ Φιλιππότης	32- 33	

6	Εννοιολογική σύγχυση και πολιτική εκμετάλλευση	Π. Κονδύλης	Από τον Τύπο	34-35	
7	Φιλοπαίγμονες εν ου παικτοίς	Π. Σούρλας	Από τον Τύπο	34-36	
8	Ανθρώπινα Δικαιώματα	Δ. Γουσέτης	Από τον Τύπο, 6/12/1988	39	

9	Δικανικός λόγος από τη «Δίκη της Λαμίας»	Γ. Παπαν- δρέου	Γ. Παπανδρέ- ου, Αγόρευση στη «Δίκη της Λαμίας», Λα- μία, 22 Ιουνίου 1922, «Κείμε- να», τ. 1ος, σελ. 142- 157.	42 και 62- 66	Β. Επίκλη- ση στο συ- ναίσθημ α του δε- κτη
10	Πολιτικός Λόγος (απόσπα σμα 1)	Ελ. Βενιζέ- λος	«Τα κείμενα του Ελευθερί- ου Βενιζέλου, 1909-1935», τ. Α', Αθήνα, 1981.	43	Γ. Επί- κληση στο ήθος του πομπού

11	Πολιτικός Λόγος (α- πόσπα- σμα 1)	Ελ. Βενιζέλο ς	«Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενι- ζέλου, 1909-1935», επιμέλεια και ι- στορικά υπομνή- ματα Στ. Ι. Στεφά- νου, τ. Α', Αθήνα, 1981. Σελ. 174 – 178, Πηγή: Εφη- μερίς «Αθήναι» της 6^{ης} Σεπτεμ- βρίου 1910. Λό- γος Στενογραφη- μένος.	44 και 69- 71	Επίθεση στο ήθος του αντι- πάλου
-----------	--	-------------------------------	---	----------------------------------	---

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
12	Σχετικά με την επί- κληση στην αυ- θεντία	Α. Φραγκου- κουδάκη	Α. Φραγκου- δάκη, «Γλώσ- σα και Ιδεολο- γία», εκδ. Ο- δυσσέας, Αθή- να 1987, σ. 178.	45	Επίκλη- ση στην αυθεντία
13	Δίκη της Λαμίας (απόσπα- σμα)	Γ. Παπαν- δρέου	ό.π.	46	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
14	Σχετικά με τη διαφή- μιση	Α. Φρα- γκουδάκη	Α. Φραγκου- δάκη, «Γλώσ- σα και Ιδεολο- γία», εκδ. Ο- δυσσέας, Αθή- να 1987, σ. 156	53	Μορφές πειθούς Α. Η πει- θώ στη διαφήμι- ση
15	Σχετικά με τη διαφήμιση	Γ. Χ. Ζώτος	Γ. Χ. Ζώτος, «Διαφήμιση», εκδ. University Studio Press, σ. 70	56- 59	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
16	Η Δίκη της Λαμίας	Γ. Παπανδ- ρέου	Γ. Παπανδρέ- ου, Αγόρευση στη «Δίκη της Λαμίας», Λα- μία, 22 Ιουνίου 1922, «Κείμε- να», τ. 1ος, σελ. 142- 157.	62- 66	Β. Η πει- θώ στο δικανικό λόγο

17	Πολιτικός Λόγος (α- πόσπα- σμα 2)	Ελ. Βε- νιζέλος	«Τα κείμενα του Ελευθερίου Βενι- ζέλου, 1909-19-35, επιμέλεια και ιστο- ρικά υπομνήματα Στ. Ι. Στεφάνου, τ. Α', Αθήνα, 1981. Σελ. 174- 178 Πηγή: Εφημερίς «Αθήναι» της 6 ^{ης} Σεπτεμβρίου 1910. Λόγος Στενογρα- φημένος.	69- 71	Γ. Η πει- θώ στον πολιτικό λόγο
----	--	--------------------	---	-----------	--

18	Λόγος Κ. Καραμανλή (ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ 28 Μαΐου 1979)	Κ. Καραμανλής		72-75	
19	«Ο Αγών μου» (απόσπασμα)	Α. Χίτλερ	Α. Χίτλερ, « Ο αγών μου», τ. Β', εκδ. Δαρέμα, σελ. 14-16.	78-79	

20	Ρινόκερος (απόσπασμα 2)	Ε. Ιονέσκο	Ευγένιος Ιονέσκο, Πρόλογος στο θεατρικό έργο «Ρινόκερος».	80	
21	Συνέντευξη με Ιρανό Πρεσβευτή κ. Αχμάτ Αντζαλουγιάν	(Αχμάτ Αντζαλουγιάν)	Συνέντευξη με Ιρανό Πρεσβευτή κ. Αχμάτ Αντζαλουγιάν, 13/8/1985. Περιοδικό «Τέταρτο», Οκτώβριος 1985.	81	

22	Συνέντευξη με Ιρακινό Πρεσβευτή κ. Ναμπίλ Ναζιέμ	(Ναμπίλ Ναζιέμ)	Συνέντευξη με Ιρακινό Πρεσβευτή κ. Ναμπίλ Ναζιέμ. 13/8/1985. Περιοδικό «Τέταρτο», Οκτώβριος 1985.	82	
23	Σχετικά με τα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου	Α. Φραγκουδάκη	Α. Φραγκουδάκη, «Γλώσσα και Ιδεολογία», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1987, σ. 158	83	

24	Γενική Θεωρία του Ποινικού δικαίου (Θανατική ποινή)	Ι. Μανωλεδάκης	Ι. Μανωλεδάκη, Γενική-Θεωρία του ποινικού δικαίου, τ. Β' 1978, σελ. 207-209	84-85	Δ. Η πειθώ στον επιστημονικό λόγο
25	Γιατί πρέπει να καταργηθεί η θανατική ποινή;	(Διεθνής Αμνηστία)	Όταν η πολιτεία σκοτώνει ...Η θανατική ποινή παραβιάζει τα ανθρωπina δικαιώματα. Έκδοση της Διεθνούς Αμνηστίας, Λονδίνο 1989.	86-90	

	τίτλος κειμέ- νου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
26	Σχετικά με το Σύ- μπαν	Γ. Γραμ- ματικά- κης	Γ. Γραμματικά- κης, Η κόμη της Βερενίκης	92- 95	
27	Οι ορίζο- ντες μας διευρύνο- νται	Β. Ξαν- θόπουλο ς	Β. Ξανθόπουλος, Περί αστέρων και συμπάντων, Πα- νεπιστημιακές Εκ- δόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1985, σ. 62.	96	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
28	Σχετικά με την επι- στήμη και το ρόλο της στην κοινωνία	S. W. Haw- king	Stephen W. Haw- king, το χρονικό του χρόνου, εκδ. Κάτοπτρο. 1938. σελ. 247- 248.	98	
29	Σχετικά με το καλό και το κα- κό στην ε- πιστημο-	G. Galileo	G. Galileo, Dialogue on the Great World System, επιμ. σ. De Santiliana,	99	

	νική γνώ- ση		University of Chicago Press, 1953, όπως αναφέρεται στο J. Lipscombe και B. Williams. Are Science and Technology Neutral? Butterworths. 1979, σ. 6.		
--	-------------------------	--	---	--	--

	τίτλος κειμένου	συγγραφέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
30	Σχετικά με το καλό και το κακό στην επι- στημονική γνώση – διάφορα	Γάλλοι Παν/κοί Αμερ. Πεντά- γωνο L. F. Fleser (βόμβα να- πάλμ) Όρκος επιστημόνων , τεχνικών, μηχανικών Μπ. Μπρεχτ		99- 102	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
31	(Δοκίμιο)	Montai gne	Montaigne, ΕΠΟ- ΧΕΣ, τ. 2, Ιούνιος 1963, μτφ. Δ.Ο. Θοιβιδόπουλου.	111	ΔΟΚΙ- ΜΙΟ
32	(Δοκίμιο)	D. Hume	Essais moraux et politiques, Le contrat primitif, D. Hu-me. ΕΠΟΧΕΣ, τ. 3, Ιούλιος 1963, μτφ. Ι. Ξυδιά.	112	

33	Η δύναμη της μάζας	Ε. Π. Παπανούτσου	Ε. Π. Παπανούτσος, Το δίκαιο της πυγμής	115-117	
34	Μηχανισμός του εξανδραποδισμού	Α. Τερζάκης	Αγγ. Τερζάκης, Ποντοπόροι	121-124	Η πειθώ στο δοκίμιο
35	Η τεχνική πρόοδος	Ε. Π. Παπανούτσος	Ε. Π. Παπανούτσος, Πρακτική φιλοσοφία.	126-129	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
36	Η γλώσσα του δοκι- μίου	Θ. Νάκας		131	Η γλώσ- σα του δοκιμίου Η οργάνω- ση του δο- κιμίου
37	Πάντα πλήρη θεών	Γ. Σεφέρης	Γ. Σεφέρης, Δοκιμές	133- 135	

38	Δοκίμιο και ημερο- λόγιο – Δοκίμιο και ομιλία- συνομιλία	Π. Χάρης	Π. Χάρης, Υπάρχουν θεοί.	137	Δοκίμιο και ημε- ρολόγιο – Δοκίμιο και ομιλία – συνομι- λία
39	Σχετικά με τα μάρμα- ρα του Παρθε- νώνα	Από τον τύπο		138- 139	

40	Να επι- στραφούν στην Ελ- λάδα	Νικ Φίλντινγκ	Από τον ημε-ρήσιο τύπο, 14/6/1998	143- 144	
41	Βρετανικό Μουσείο (Ελγίνου μάρμαρα)	Κ. Δημου- λά	Κική Δημουλά, «Έρεβος»	144	
42	Μνημεία και Εκπαί- δευση: η συμβολή των δα- σκάλων	Β. Βέμη	Β. Βέμη, Αρ- χαιολογία και Τέχνες, τ. 56.	145- 147	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ .	Ενότη- τες
43	Σχολεία «υιοθε- τούν» μνημεία	Από τον τύπο	Από τον ημερήσιο τύπο, 11/6/1995	147- 149	
44	Πρώτα πρώτα η ποίηση	Ο. Ελύτης	Ο. Ελύτης, Ανοιχτά Χαρτιά	152- 153	Δοκίμιο και επι- στολή – Ο εξομολο- γητικός τόνος στο δοκίμιο

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
45	Άνοιξη	E.B. White	E. B. White, Scholes και Klaus, Στοι- χεία Δοκιμί- ου, μτφ. Α. Πρίση, εκδ. Κωνστα- ντινίδη.	156- 159	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ.	Ενότητες
46	(0 σεβα- σμός της ζωής)	Α. Σβάι- τσερ	Αλμπερτ Σβάιτσερ, Η ζωή μου και η σκέ-ψις μου, εκδ. ΓΑΛΑ-ΞΙΑΣ, Αθή-να, 1965, σ. 166- 169.	161- 162	

					Ιστορία του δοκιμίου
47	Γιατί μας συνεπαί- ρνει το ποδό- σφαιρο	Δ. Δημη- τράκος	Δ. Δημη- τράκος, το «ΒΗΜΑ», 5 Ιουλίου 1998.	167	ΑΡΘΡΟ
48	(Σχετικά με το πο- δόσφαι- ρο)	A. Sonntag, B-H Levy		169- 170	

49	Η διαμάχη για την παραχώρηση του Ηρωδείου στον σχεδιαστή Κάλβιν Κλάιν και οι προεκτάσεις της /Τι θέλει η αλεπού στο παζάρι;	Ν. Μουζέλης	Ν. Μουζέλης, 23-8-1998	172-174	Αρθρο και Δοκίμιο
----	---	-------------	------------------------	---------	-------------------

50	Λαϊκότητα και λαϊκι- σμός	Ι. Ε. Μα- νωλε- δάκης		176- 177	
51	Η κλωνο- ποίηση. Τα υπέρ και τα κα-τά για τον άνθρω- πο	Ν. Ματσα- νιώτης	Ομιλία του Ν. Ματσανιώτη σε συνεδρία της Ακαδημί- ας Αθηνών. 11/1/1998	178- 181	
52	Η γονιδιακή ταυτότητα σε μικροσίπ			182	

53	Ψυχολογικές και παιδαγωγικές επισημάνσεις για τη χρήση της πληροφορικής στην εκπαίδευση	Η. Γ. Μπεζεβέγκης	Η. Γ. Μπεζεβέγκης, Πρακτικά συνεδρίου «Φιλοσοφία και πληροφορική στην εκπαίδευση» 26-27 /10 /1991. αοπ	183-187	
54	Αρχαίοι φιλόσοφοι σε CD-ROM για μαθητές και φοιτητές	Μ. Δεληθανάσης	Από τον Τύπο	190	

55	Συνεργατική μάθηση και ηλεκτρονικά εργαλεία	Α. Ράπτης-Α. Ράπτης	Α. Ράπτης-Α. Ράπτης. Πληροφορική και Εκπαίδευση	191-192	
56	Διαθεματικές δραστηριότητες: παιδαγωγικά παιχνίδια και προσομοιώσεις	Α. Ράπτης-Α. Ράπτης	Α. Ράπτης-Α. Ράπτης. Πληροφορική και Εκπαίδευση	192	
57	Ανισότητες στην πληροφόρηση	Κ. Τσουκαλάς	Από τον Τύπο	193	

	Ανισότητες στην πληροφόρηση	Π. Παπαδόπουλος	Π. Παπαδόπουλος, Η δημοκρατία ταίριαζει στο Internet. Από το αφιέρωμα της Καθημερινής στο Internet.	193	
58	Πειρατεία μέσω του Internet	Α. Καρακούσης	Από τον Τύπο	194	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
59	Κινδυνεύει η πνευματική ιδιοκτησία	Γ. Κουμά- ντος	Από τον Τύπο	194- 195	
60	Στο Internet φυτρώνουν και άνθη του κακού		Ανυπόγραφο σημείωμα. Από το αφιέρωμα της εφημερίδας «Η Καθημερινή» στο Internet.	195	

	τίτλος κειμένου	συγγρα- φέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
61	Είναι αξιόπι- στες οι πλη- ροφορίες του Internet;	Z. Πα- παθα- νασό- πουλος	Z. Παπαθα- νασόπουλος. Από το αφιέ- ρωμα της εφη- μερίδας «Η Καθημερινή» στο Internet.	195	
62	Το Internet για μια επί- σκεψη στα μουσεία		Από τον Τύπο	197- 198	

63	Ηλεκτρονικό εμπόριο	Γ. Ι. Δουκίδης	Γ. Ι. Δουκίδης. Από το αφιέρωμα της εφημερίδας «Η Καθημερινή» στο Internet.	198	
64	Ο ελεύθερος χρόνος θα ξοδεύεται μπροστά σε έναν υπολογιστή; Συμπαιγνία εξ αποστάσεως.		Από τον Τύπο	198-199	

65	Το Internet στο Δημόσιο	Παν. Γεωργιάδης	Παν. Γεωργιάδης. Από το αφιέρωμα της εφημερίδας «Η Καθημερινή» στο Internet.	199	
66	Αναφορές στη μητρότητα	Μ. Ηλιού	Μ. Ηλιού, 26/6/1989	203-205	ΕΠΙ-ΦΥΛΛΙ-ΔΑ
67	Νεφέλαι (αποσπάσματα)	Αριστοφάνης			ΔΙΚΑΙ-ΟΣ ΛΟ-ΓΟΣ ΚΑΙ ΑΔΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

68	Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας			220-223	(Γλώσσα της εξουσίας και γλώσσα της παιδείας)
69	Σχετικά με το λόγο της εξουσίας – Συνέντευξη			224-225	
70	Προμηθέας Δεσμώτης (απόσπασμα)	Αισχύλος		225-226	

71	Αντιγόνη	Σοφοκλής		229-230	
72	Διάλογος Μεγάλου Βασιλείου – Μοδέστου	Γρηγόριος ο Θεολόγος	Γρηγορίου του Θεολόγου ες τον Μέγα Βασίλειον Επιτάφιος.	230-231	
73	Απάντηση Κολοκοτρώνη στον Ιμπραήμ	Κολοκοτρώνης		231	
74	Ομιλία Γ. Σεφέρη στην Στοκχόλμη	Γ. Σεφέρης	Γιώργος Σεφέρης, 1963, Δοκιμές, σ. 159.	232	(Ο άνθρωπος)

75	(Ο μετέωρος άνθρωπος)	Γ. Γραμματικάκης	Γ. Γραμματικάκης, Η κόμη της Βερενίκης.	234	
76	Παιδεία και εθνική μόρφωση	Α. Δελμούζος	Α. Δελμούζου, Παιδεία και εθνική μόρφωση .	235-240	(Ο άλλος άνθρωπος)
77	4 ^η Αυγούστου	Από αναγνωστικό	Από αναγνωστικό της περιόδου της δικτατορίας του Ι. Μεταξά (1936-1940)	244	(Εθνική αγωγή και ολοκληρωτισμός)

	τίτλος κειμένου	συγγρα -φέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
78	Τα Τίρανα γιορτάζουν	Από ανα- γνωστικ ό	Από αλβανικό αναγνωστικό της περιόδου Ενβέρ Χότζια	245	
79	Οι πεδιάδες των Σερρών και των Φι- λίππων	Από Ανα- γνωστικ ό	Από αναγνω- στικό της πε- ριόδου της δι- κτατορίας του Ι. Μεταξά (1936-1940)	246	

80	Ο κάμπος της Δρόπολης	Από Αναγνωστικό	Από αλβανικό αναγνωστικό της περιόδου Ενβέρ Χότζια	246	
81	Ο ύμνος της εθνικής νεολαίας	Από Αναγνωστικό	Από αναγνωστικό της περιόδου της δικτατορίας του Ι. Μεταξά (1936-1940)	248	
82	Μεσσιανισμός	Φ. Πολίτης	Φ. Πολίτης. Πρωία, 15 Σεπτεμβρίου 1933	250-252	(Μεσσιανισμός)

83	Άσκηση ψυχής	Φ. Πο- λίτης	Φ. Πολίτης. Ά- σκηση ψυχής, Πρωία 28 Ιουλίου 1934.	252- 253	
84	Το νόημα της ελληνικής ε- λευθερίας	Ι. Κα- κριδής	Ι. Κακριδής. Το νόημα της ελλη- νικής ελευθερίας, Πανηγυρικός λόγος, 26 Οκτω- βρίου 1960 στην αίθουσα τελετών του ΑΠΘ. Ι. Κακριδής, Ελληνικό Φως.	253- 256 257- 258	

	τίτλος κειμένου	συγ- γρα- φέας	προέλευση	σελ.	Ενότη- τες
85	(Σχετικά με το μεσσιανισμό απόσπασμα) Ραμπιντρα- νάθ Ταγκόρ	Ραμπι- ντρα- νάθ Τα- γκόρ		256	
86	Νεοελληνική Κοινωνία και Οικονομία (απόσπασμα)	Δ. Δα- νιηλί- δης	Δημ. Δανιηλί- δης, Νεοελλη- νική Κοινωνία και Οικονομία	258	

87	Παιδεία Δύνα- μις θεραπευ- τική ψυχής	Ι. Θ. Κακρι- δής	Ι. Θ. Κακριδής, Παιδεία δύνα- μις θεραπευ- τική ψυχής. Λόγος για την ημέρα των Τριών Ιεραρ- χών.	260- 264	
88	Η Προστα-σία του περιβάλ- λοντος	Μ. Ανδρό- νικος	Μ. Ανδρόνι- κος, Η προ- στασία του περιβάλλο- ντος, ΧΡΟΝΙ- ΚΟ 1974	271- 272	ΔΙΑΒΑ- ΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ Διαβάζ ω

89	Σονέτο XV	Σαίξ- πηρ	Ουίλιαμ Σαί- ξπηρ, Τα σο- νέτα, Εισαγω- γή και μετά- φραση Βασίλη Ρώτα - Βούλας Δαμιανάκου, Ίκαρος 1982.	275	
90	Συγγραφείς και ύφος	Ε. Π. Πα- πανού τσος	Ε.Π. Παπανού- τσος, Συγγρα- φείς και ύφος. Από τον ημε- ρήσιο Τύπο.	276- 277	

	τίτλος κειμένου	συγγραφέας	προέλευση	σελ.	Ενότητες
91	Οι κονσέρβες της σοφίας	Γ. Κουμάντος	Γιώργος Α. Κουμάντος, Οι κονσέρβες της σοφίας. Από τον Τύπο.	285-286	Γράφω
92	(Σχετικά με τη διάρθρωση και την επεξεργασία) Jus Promovendi (απόσπασμα)	Αχ. Ανθεμίδης	Αχ. Ανθεμίδης, Jus Promovendi, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 60 σ. 65-67	305 306	ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

93	(Σχετικά με τον τίτλο) Το ερευνητικό δημοσίευμα	Π. Α. Γεράκης - Α.Γ. Σφήκας	Π. Α. Γεράκης - Α. Γ. Σφήκας, Το ερευνητικό δημοσίευμα, Θεσσαλονίκη, 1973.σ.4.	308	
94	Καταχώριση της βιβλιογραφίας	Κ. Ι. Τσιμπούκης	Κ. Ι. Τσιμπούκης, Τρόπος συγγραφής μιας επιστημονικής εργασίας, β' έκδοση, Αθήνα 1986, σελ. 73-74.	312-313	

95	Το κλέφτικο τραγούδι (απόσπασμα)	Γ. Απόστολάκης	Γιάννης Απόστολάκης, Το κλέφτικο τραγούδι, εκδ. Εστίας, Αθήνα 1950,σελ. 8-10.	313-316	
96	Ο πνευματικός άνθρωπος: Απόπειρα ορισμού και κοινωνικού προσδιορισμού του	Θ. Μαυρόπουλος		324-327	Παραδείγματα Ερευνητικής Εργασίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τόμος Θ΄

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Διάρθρωση και συγγραφή της εργασίας.....	5
Τίτλος Παραπομπές και (υπο)σημειώσεις Πίνακες και σχεδιαγράμματα Καταχώριση της βιβλιογραφίας.....	14
Επιλογικά.....	39
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ	
Παραδείγματα ερευνητικής Εργασίας.....	52
Πίνακας κειμένων.....	95

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.